

Monumentengids

2021–2023

Regio Kennemerland

Akersloot
Bergen
Bergen aan Zee
Beverwijk
Castricum
De Woude
Egmond
Groet
Heemskerk
Heiloo
Limmen
Schoorl
Uitgeest
Wijk aan Zee

Een woord vooraf

Het Regionaal Comité Open Monumentendag Kennemerland heeft met gezamenlijke inspanning deze brochure voor u samengesteld. De brochure wordt u aangeboden door de deelnemende gemeenten Bergen, Beverwijk, Castricum, Heemskerk, Heiloo en Uitgeest.

In de brochure vindt u per gemeente een overzicht van monumenten die door het jaar heen het bezoeken waard zijn. Per monument zijn de adresgegevens en de openingstijden vermeld. De activiteiten die tijdens of rondom de Open Monumentendagen in het 2e weekend van september worden georganiseerd vermelden we vanaf nu jaarlijks op een actuele kaart die als los vouwvel bij dit boekje verkrijgbaar is. De deelnemende monumenten staan per gemeente met een nummer aangegeven op deze kaart. Voor de exacte locatie en nog veel meer informatie over de deelnemende monumenten raadpleegt u de website van het monument zelf of de landelijke website: www.openmonumentendag.nl

Wij wensen u veel plezier bij het ontdekken en bezoeken van de prachtige monumentale parels in onze regio!

Regionaal Comité Open Monumentendag Kennemerland,

Greet Blokker (voorzitter)

Libbe van Dijk (penningmeester)

Piet van Zwieten

Joep Frerichs

Tineke van Zelst

Marleen Kuipers

Coördinatie en samenstelling brochure:

Monique van Zelst, Frits David Zeiler

Druk: Loodswerk, Wormerveer

Grafische verzorging: Arie van Dongen, Beverwijk

Inleiding

Midden- en Noord-Kennemerland: rijk aan monumenten

De kuststreek van Noord-Holland tussen Vogelenzang en Petten draagt al sinds de vroege middeleeuwen de naam Kinhem of Kennemerland. Er hebben zich vele historische gebeurtenissen afgespeeld, waarvan de sporen nog in het landschap en de bebouwing te vinden zijn, of te bezichtigen in de vele musea. Er zijn beroemde mannen en vrouwen geboren, of ze hebben er gewoond. Gedurende de middeleeuwen, van de Heilige Adelbert en de jonge vrouw Hilde tot en met de schilders Maerten van Heemskerk en Jan van Scorel. Of in later tijd, van de filosoof René Descartes en het schrijversduo Betje Wolff en Aagje Deken tot en met de componist Simeon ten Holt. Er zijn overblijfselen van strijd, zoals de Ruïnekerk van Bergen, de forten van de Stelling van Amsterdam of de bunkers van de Atlantik Wall. Maar er zijn ook vredige en poëtische plekken, zoals de tuinen van de Assumburg en het Huis Marquette, of het schilderachtige kerkje van Groet en de Molen Kijkduin in Schoorl. En er zijn sporen van een diep geloof, waarvan de Abdij van Egmond en het complex rond de kapel van Onze Lieve Vrouw ter Nood in Heiloo nog steeds een levendige en inspirerende getuigenis vormen. Deze gids leidt u langs een groot aantal bijzondere plekken, die ofwel behoren tot het openbaar domein, of worden opengesteld bij speciale gelegenheden - waaronder de jaarlijkse Open Monumentendagen in september. Wel raden we u aan om steeds van tevoren te informeren naar de juiste openingstijden, om teleurstellingen te voorkomen. En wanneer alleen de buitenkant van een monument kan worden bezichtigd, vragen wij u om de privacy van de bewoners te respecteren.

Zeegat en Oer-IJ

De grond waarop de dorpen en steden van de kuststreek zijn ontstaan, is voornamelijk gevormd door wind en water. Zo'n zeveenduizend jaar geleden werden de eerste zandafzettingen opgebouwd die zouden uitgroeien tot een kustlijn. Deze zogenaamde strandwallen zijn nog altijd in het landschap te zien, ze liggen in parallelle rijen of staan dwars op de kust op die plaatsen, waar lange tijd nog een opening naar zee is geweest. De oudste wallen liggen het meest oostelijk, bijvoorbeeld die waarop de dorpen Akersloot en Uitgeest zijn ontstaan. De jongere liggen meer naar het westen, zoals die van Beverwijk en Heemskerk en die van Limmen en Heiloo. De situatie van Bergen en Schoorl is wat gecompliceerder. Deze strandwal is een oost-west lopende haakwal, ontstaan langs het zogenaamde Zeegat van Bergen waarlangs

ooit de Overijsselse Vecht in zee stroomde. Toen dit gat al vele eeuwen dicht was, kwam er een tweede rivierstelsel bij, dat aanvankelijk bij Velsen in zee uitliep, maar zijn monding later naar het noorden verlegde. Geologen hebben deze rivier de naam 'Oer-IJ' gegeven. Het water liep vanuit de Utrechtse Vecht via de Amstel, het IJ, het Wijkermeer en het Kromme IJ (Krommenie) in een aantal armen tussen Heemskerk en Uitgeest door naar Castricum, waar het uiteindelijk in zee stroomde. Anders dan bij het Zeegat van Bergen zijn van deze antieke rivier, die nog door de Romeinen is bevaren, tal van sporen in het landschap terug te vinden. In het Gemaal 1879 bij Akersloot is een permanente expositie over het Oer-IJ te bezichtigen, en ook het Huis van Hilde in Castricum geeft daarover boeiende informatie. Regelmatig worden er fiets- en wandelexcursies door het gebied georganiseerd. Inlichtingen: info@oerij.eu

Ook de monding van het Oer-IJ raakte dicht met zand. Véél zand, dat bovendien in de loop van de middeleeuwen zó sterk ging stuiven, dat de gehele kust overdekt raakte met hoge zandheuvelds, de jonge duinen zoals we die nu nog kennen. Daarbij is heel wat bewoond gebied overdekt geraakt; vaak vinden archeologen onder het zand nog sporen terug van bebouwing en bedrijvigheid. In de loop van de 17de en 18de eeuw werden de meeste duinen door het planten van helm vastgelegd, en later is men begonnen met de aanplant van bos. Ook zijn op verschillende plekken weer ontginningen met duinboerderijen ontstaan, terwijl de dorpelingen ook akkertjes aanlegden voor de verbouw van aardappelen. De 'lankies' bij Egmond aan Zee zijn nog steeds als zodanig in gebruik. Intussen werd er ook al eeuwenlang geleefd en geboerd op de strandwallen die meer naar binnen toe lagen; daar verdwenen de lage oude duinen ('nollen') en werden akkertjes aangelegd, begrensd door hout- of tuinwallen. Dit bouwland werd aangeduid als 'geest', een woord dat nog terug te vinden is in namen als Uitgeest, Dorregeest en Zanegeest (bij Bergen). De lagere grond, in de strandvlakten tussen de strandwallen, werd als weide- en hooiland gebruikt. Al in een vroeg stadium, vanaf de 12de en 13de eeuw, werden hier kleine stukken land met een dijkje omgeven, voorzien van een sluisje voor het afvoeren van het overtollige water. Deze kleine aanwassen werden 'slik', 'groet', 'nes' of 'koog' genoemd, woorden die we ook nog in de huidige plaatsnamen kunnen terugvinden. De oudste kering van overstromingswater is de Limmer Zanddijk, aangelegd omstreeks 1100 door de monniken van Egmond. Daarna volgden onder meer de Sint Aagtendijk, de Kogendijk-Rekerdijk en de Schoorlse Zeedijk. Echte polders, in de zin van droogmakerijen, kwamen er pas in de 16de eeuw, maar ook hierin zijn de inwoners van Midden- en Noord-Kennemerland pioniers geweest. Nog verder naar binnen toe liggen de middeleeuwse veenontginningen, waaronder De Woude (dat tot de gemeente Castricum behoort) een bijzondere plaats inneemt. Het is een eiland aan de oostkant van het Alkmaardermeer, dat alleen over het water is te bereiken.

Kerken en kloosters

Het geloof is diep geworteld in deze streek. Na de komst van Willibrord naar Utrecht in 695 werd het Christendom door hemzelf en zijn discipelen verbreid. Bonifatius preekte in Velsen, Egmond had zijn eigen patroon Adelbert, terwijl in Heiloo en Petten de kerken aan de bisschop zelf werden gewijd. Daarbij is heel bewust aangesloten bij een bestaande devotie, waarvan de 'heilige bronnen' in Heiloo (Willibrordusput en Runxputte) en Egmond (Adelbertusput) nog altijd getuigen. In Egmond werd omstreeks het midden van de 10de eeuw een klooster gesticht, dat in de eeuwen daarna zou uitgroeien tot het grootste en belangrijkste van heel Holland. In de dorpen werden parochiekerken gebouwd. In veel gevallen staan deze er nog: in Beverwijk (de toren), Wijk aan Zee, Heemskerk (de toren), Uitgeest, Castricum, Limmen, Heiloo, Egmond aan den Hoef en Bergen - al zijn ze door allerlei oorzaken vaak sterk veranderd en verkleind. Niet zelden was dat een gevolg van oorlogsgeweld, met name in de tijd van de Opstand tegen Spanje. Bijna al deze kerken bleven tot ver in de 18de eeuw deels als ruïne staan, maar daarna zijn de bouwvallen afgebroken. Alleen de resten van de oude kerk bij de deels herbouwde kerk van Bergen zijn van de sloop gered, en daarmee is de Ruïnekerk een uniek monument gebleven. Ook de beroemde Abdij van Egmond en de kapel bij de Runxputte (voorganger van O.L.V. ter Nood) werden in de jaren 1573-74 verwoest. De dorpskerken van Heemskerk, Akersloot, Egmond-Binnen, Egmond aan Zee, Schoorl en Groet zijn in hun geheel vervangen en dateren van de 17de tot en met de 19de eeuw. Ze werden tot omstreeks 1800 exclusief gebruikt door de 'Nederduits Hervormde' (Protestantse) gemeenten. Katholieke inwoners moesten in die tijd hun geloof in stilte belijden in boerderijen en burgerwoonhuizen, zogenaamde 'schuilkerken'. Hetzelfde gold voor Doopsgezinden, Lutheranen en Remonstranten.

In de 19de eeuw waren de verschillende gezindten weer gelijkberechtigd, en dat bracht een stroom van nieuwe kerkstichtingen op gang - eerst langzaam, daarna tussen 1860 en 1940 in een ware bouwwoede. Het werden vaak monumentale gebouwen, zoals de RK St Agathakerk in Beverwijk, de RK Corneliuskerk in Limmen en de Oud-Katholieke Kerk in Egmond aan Zee. Ook in Wijk aan Zee (parochiekerk St Odulphus), Heemskerk (St Laurentiuskerk), Uitgeest (O.L.V. Geboorte), Castricum (St Pancratius), Egmond aan den Hoef (Maria Alacoque) en Bergen (Petrus en Pauluskerk) ontwierpen gerenommeerde architecten fraaie nieuwe kerkgebouwen. Ook verrees er weer overal kloosters en aanverwante instellingen, zoals dat van de Zusters Ursulinen te Bergen (niet bewaard), de Willibrordusstichting en de kapel met klooster van O.L.V. ter Nood, beide in Heiloo, de bisschoppelijke kweekschool in Beverwijk - en in Egmond het Karmelklooster, de Lioba-stichting en last but not least de nieuwe Abdij (1934). Ook andere geloofsrichtingen uitten zich, meestal op wat bescheidener schaal; alleen het Doopsgezind Broederschapshuis (nu 'Dopersduin') in Schoorl valt op door zijn monumentale opzet in de stijl van de Amsterdamse School. Uniek

is het kleine Vredeskerkje in Bergen aan Zee (1918), dat geldt als het eerste oecumenische kerkgebouwtje in Nederland. Door het sterk afgenomen kerkbezoek worden de laatste decennia steeds meer kerken en kloosters weer aan hun bestemming onttrokken, en omgevormd tot algemene gemeenschapsruimte (Grote Kerk Beverwijk) of woningen (Karmelklooster Egmond aan den Hoef, Witte Kerkje en kapel Ursulinen in Bergen). Het Museum van Egmond is al sinds 1960 gevestigd in het eerste gereformeerde kerkje van Egmond aan Zee; het toen nieuw gestichte gebouwtje staat nog leeg.

Kastelen en buitenplaatsen

Ook Kennemerland kende vanouds een elite, die rijk was dankzij grote bezittingen en machtig door allerlei hoge functies - niet in de laatste plaats vanwege zijn krijgshaftigheid. Oorlog was in de riddertijd niet alleen verdediging tegen vreemde invallers, maar ook onderlinge strijd, en daarvoor had men baat bij een eigen versterkt huis of kasteel. Vooral in de 13de en 14de eeuw verzezen ze overal met hun hoge, dikke muren, hun torens, hun borstweringen en hun diepe grachten in het landschap. Het grootste en machtigste werd het Slot op den Hoef van de Heren van Egmond, maar het Kasteel van Brederode bij Velsen deed daar niet veel voor onder. Van het laatste kennen we de ruïne, van het eerste rest slechts het (nog steeds imponerend) fundament. De resten van Kasteel Cronenburg en 't Blockhuijs bij Castricum en van 'Oud Haerlem' bij Heemskerk liggen onder het maaiveld verborgen. Maar óók in Heemskerk staan het Chateau Marquette met een middeleeuwse kern, èn de Assumburg, die nog echt het voorkomen heeft van een ridderslot. Beide kastelen zijn in de tijd van de Republiek, dus in de 17de en 18de eeuw, omgebouwd tot 'gewone' adellijke behuizingen, omgeven door tuinen en een park. Daarbij voegde zich een nieuw fenomeen: dat van de buitenplaats.

Een buitenplaats is een groot, voornaam huis, dat vaak kenmerken heeft van een kasteel (gracht, ophaalbrug, torens), maar dat bedoeld is als zomerverblijf van een rijke familie uit de stad. Dit waren vaak koopmansgeslachten, die veel in de oude adel waren ingetrouwd en ook in staat waren om nieuwe domeinen aan de oude toe te voegen. Heren van stand bouwden huizen van stand; langs de gehele binnenduinrand verzezen deze buitens. De eigenaren woonden meestal in Amsterdam, Haarlem of Alkmaar. Als grootste domein in Midden- en Noord-Kennemerland geldt het Hof te Bergen of Oude Hof, aangelegd in formele Franse tuinstijl tussen 1643 en 1660. Iets jonger is Nijenburg bij Heiloo, waarvan de eigenaren een groot deel van hun bezit met bomen hebben beplant - de oorsprong van het Heilooër Bos. Net als Bergen heeft Heiloo nog meer buitenplaatsen bezeten, maar die zijn alle verdwenen; alleen van Ter Coulster rest nog een (overigens fraai) gedeelte. Op het terrein van het gesloopte Huis Ypenstein werd in 1927 de Willibrordusstichting gevestigd. Door de functieverandering van deze instelling is het

complex weer grotendeels als openbaar landgoed voor het publiek toegankelijk geworden. Hetzelfde geldt voor 'Duin en Bosch' in Castricum, dat in 1909 is gesticht en eveneens door de veranderingen in de oorspronkelijke functie een openbaar gebied is geworden, dat aansluit bij het achterliggende duinterrein. De duinen en bossen van Midden- en Noord-Kennemerland, die vroeger bij de particuliere domeinen behoorden, zijn vrijwel geheel door de overheid (provincie en rijk) aangekocht en voor het publiek opengesteld. Van het snoer van buitenplaatsen aan de binnenduinrand resten verder nog maar enkele pels, die doorgaans alleen vanaf de weg te bezichtigen zijn, zoals Scheybeeck, Akerendam en Westerhout in Beverwijk, Waterrijk bij Egmond-Binnen en Schuilenburgh bij Egmond aan den Hoef. Wel is het park van Westerhout evenals de parken van Scheybeeck, Assumburg en Marquette voor het publiek opengesteld.

Dijken en polders

Waterstaat - het omgaan met water als vriend en vijand - zit in de genen van de Nederlanders. De oudste dijk van Noord-Holland is de Limmer Zanddijk tussen Egmond-Binnen en Limmen, omstreeks 1100 aangelegd door de monniken van de Abdij. De eerste poldermolen - een windmolen waarmee water uit een lager gelegen gebied naar buiten wordt gepompt - werd in 1407 gebouwd in de buurt van Alkmaar, mogelijk in de Egmondermeer. De eerste kleine droogmakerij - een met windmolens drooggemalen meer - is de Achtermeer bij Alkmaar (1534), de eerste grote droogmakerij is de gecombineerde Berger- en Egmondermeer (1564-65). De typische Noordhollandse 'binnenkruier' - een molen met een draaibare kap met wieken, die van binnenuit op de goede windrichting wordt gezet - kwam hier voor het eerst tot zijn volle ontplooiing. Nadat ook in centraal Noord-Holland de grote meren werden drooggemalen, werden alle laaggelegen landerijen voorzien van polderkades en windmolens, de meeste van het type binnenkruier. Van de Berger- en Egmondermeer resten de Viaanse Molen, de Geestmolen en de Bosmolen - van de bepolderde randgebieden de Sluismolen, de Damlandermolen, de Philisteinse Molen, de Wimmermolen en de Varnebroekmolen. Noordelijker, bij Groet, staan de Groetermolen en de Hargermolen van de gelijknamige polders. Meer naar het zuiden resten bij Uitgeest de molens van de polder De Zien ('De Kat'), de Castricumerpolder ('De Dog'), de Dorregeester Polder ('De Dorregeester') en de Uitgeester en Heemskerker Broek ('De Tweede Broekermolen'). Ten noorden van Akersloot staat de Noordermolen, een naam die doet vermoeden dat er ook een Zuidermolen is geweest. En inderdaad, die heeft er ook gestaan, maar dan ten zuiden van het dorp. Gezamenlijk bemaalden ze de Groot-Limmer Polder, die het op de strandwal gelegen dorp als het ware omarmt. Die Zuidermolen is echter al in 1879 vervangen door een stoomgemaal, later omgebouwd tot elektrogemaal.

De droogmakerijen en de bepoldering van de strandvlakten en veenweiden hebben vanaf het einde van de 16de eeuw geleid tot een sterke vergroting van de melkveehouderij en kaasmakerij. Daarvoor werd in Noord-Holland een nieuw boerderijtype ontwikkeld, de zogenaamde 'stolp'. Onder het pyramidevormige dak vonden alle activiteiten plaats: woonhuis, koestal, hooiberging alsmede boter- en kaasmakerij. Tot in de 20ste eeuw beheersten deze agrarische bedrijfsgebouwen het open landschap. Daarna ging het sterk bergafwaarts met deze karakteristieke bouwvorm. In Castricum zijn er nog 28 bewaard, die alle tot woonhuis zijn verbouwd. In Catrijp (bij Schoorl) en Groet staan nog ongeveer 45 stolpboerderijen. De Boerderijenstichting zet zich in voor het behoud van zoveel mogelijk van deze historische monumenten.

Stoomkracht, dieselaandrijving en tenslotte elektriciteit werden vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw de nieuwe energiebronnen voor aandrijving van transportmiddelen, fabrieken en bemalingswerktuigen. 'Gemaal 1879' op de plaats van de Zuidermolen bij Akersloot is in 1912 geëlektrificeerd en in 1990 uit bedrijf genomen - maar als monument van bedrijf en techniek in stand gehouden. Het gemaal aan de Meldijk in Uitgeest vervult nog altijd zijn oorspronkelijke taak. Maar hoe relatief modern deze pompinstallaties ook zijn, ze liggen meestal op de eeuwenoude plaatsen van sluizen en uitwateringen en aan dijkes, die stammen uit de middeleeuwen. Grote delen van de Sint Aagtedijk, die van Beverwijk via Uitgeest naar Limmen loopt, zijn in het landschap bewaard gebleven. Hetzelfde geldt voor de Schoorlse Zeedijk bij Schoorl en Groet. En voor de randdijkjes onder Egmond en Bergen: het Zuiderdijkje, de Hogedijk, de Kromme Hogedijk, de Krommedijk, het Wiertdijkje en de Nesdijk, die alle zijn aangelegd in de 13de of vroege 14de eeuw.

Onwelkome gasten

In de middeleeuwen werden er voortdurend lokale oorlogjes gevoerd, waarbij niet alleen de kastelen van de vechtende riddergeslachten maar ook de dorpen en steden het vaak moesten ontgelden. Tijdens de Opstand tegen het Spaanse bewind werden Haarlem en Alkmaar belegerd - het eerste werd ook ingenomen, van het laatste 'begon de victorie' van de opstandelingen (1573). Intussen bleef er geen dorp, geen dorpskerk, geen kasteel en geen klooster voor vernielingen gespaard. In Egmond moesten zowel de eerbiedwaardige Abdijs als het Slot op den Hoef het ontgelden. Van de meeste gebouwen bleven de ruïnes nog een paar eeuwen staan; ze trokken veel kunstenaars en dagjesmensen. Alleen de kerkruïne van Bergen bleef uiteindelijk voor afbraak gespaard.

Na meer dan twee eeuwen vrede werd Noord-Holland in 1799 opgeschrikt door een invasie van Engelse en Russische troepen, die een poging deden om de nieuwe 'Bataafse' republiek omver te werpen, en de verjaagde stadhouder Willem V in zijn functie te herstellen. Het werd een dramatische mislukking, die gepaard ging met grote verwoestingen en het leven kostte van vele tientallen burgers en van vele duizenden soldaten. Zowel in Bergen (19 september) als bij het latere Bergen aan Zee en Egmond aan Zee (2 oktober) en ook bij Castricum (6 oktober) werd zwaar gevochten. In de musea van die plaatsen zijn veel herinneringen aan deze oorlog te zien. Bovendien bevindt zich in Bergen het Russisch Monument dat in 1901 is onthuld op het massagraf van (naar men zegt) 600 gesneuvelde Russen. Onder het Russenduin in Bergen aan Zee ligt een tweede massagraf. Nog vrij regelmatig stuiten archeologen nog op stoffelijke resten van gesneuvelde soldaten. Bij Beverwijk zijn nog resten te vinden van de 'lunetten' (halvemaanvormige bolwerken) van de Linie van Beverwijk, die in 1800 is aangelegd als reactie op de mislukte invasie.

Van de beide Wereldoorlogen in de 20ste eeuw is de eerste weliswaar aan Nederland voorbij gegaan, maar er zijn wel degelijk slachtoffers gevallen. In Egmond aan Zee staat het Vissermonument, dat is opgericht voor de 'Derpers' die in de jaren 1914-1918 tijdens hun werk op zee door mijnen of beschietingen zijn omgekomen. Maar de Tweede Wereldoorlog heeft in alle kustdorpen diep ingegrepen. Grote delen van de bebouwing zijn gesloopt, met name in Bergen aan Zee, Egmond aan Zee en Castricum, en overal zijn bunkers gebouwd, tankgrachten gegraven en andere versperringen aangelegd als onderdeel van de Atlantik Wall - die een invasie van Geallieerde troepen moest tegenhouden. Rond het militaire vliegveld Bergen (1937-38) werden door de bezetter eveneens batterijen aangelegd, waarvan een deel nog bestaat. In de laatste decennia hebben verschillende instellingen zich ingezet voor behoud van een deel van dit militaire erfgoed, zoals het Museum Vliegveld Bergen en het Bunkermuseum in Egmond aan Zee. Ook in andere plaatsen worden van tijd tot tijd ook bunkers voor het publiek opengesteld, zoals in Castricum (Kunstbunker) en Wijk aan Zee (Küverbunker).

Op verschillende plaatsen kan men graven vinden, waar omgekomen geallieerde militairen uit de jaren 1940-1945 rusten, zoals in Beverwijk, Heemskerk, Castricum, Limmen, Egmond aan den Hoef en (het grootste aantal) in Bergen. Het carillon van de Ruinekerk bestaat uit klokken met namen van omgekomen soldaten. Heel bijzonder is ook het gedenkmontument voor Kamp Schoorl in het gelijknamige dorp, op de plaats waar het eerste concentratiekamp van de Nazi's op Nederlands grondgebied heeft gestaan. Vooral Joodse inwoners werden hier gevangen gezet als eerste etappe van hun reis naar het einde. Voor

huizen, waarin omgekomen Joodse burgers hebben gewoond, zijn op veel plaatsen (Beverwijk, Heiloo, Egmond aan Zee, Bergen) zogenaamde Stolpersteine of 'Struikelstenen' geplaatst. Op de plaats van de gesloopte synagoge van Beverwijk is in 1997 een gedenksteen onthuld.

Een militaire erfenis van een halve eeuw eerder wordt gevormd door de Stelling van Amsterdam, die het inmiddels vanwege het unieke ontwerp tot Unesco-werelderfgoed heeft gebracht. Deze linie rondom de hoofdstad werd omstreeks 1900 gebouwd en was gebaseerd op het oude idee van de inundatie (onderwaterzetting) als middel tegen oprukkende vijandelijke troepen. Omdat de linie geen militair nut meer heeft voor de defensie, is deze buiten werking gesteld. Sindsdien heeft een groot aantal fortten een nieuwe functie gekregen, waarbij ze vaak voor het publiek zijn opengesteld. Al met al vormen ze tegenwoordig met hun waarde voor natuur en landschap een 'groene ring' om Amsterdam. Binnen de regio Midden- en Noord-Kennemerland vallen het Fort aan de Sint Aagtdijk (Muziekfort) en het Fort Zuidwijkermeer onder Beverwijk, het Fort bij Veldhuis onder Heemskerk en het Fort Krommeniedijk (K'IJK) bij Uitgeest.

Welcome gasten

Kunstenaars en ander dagjesmensen bezochten de dorpen aan de kust al in de 17de en 18de eeuw, en in de 19de eeuw nam de belangstelling toe. Vooral door de aanleg van spoor- en tramwegen kwam het toerisme op. Egmond aan Zee werd in 1856 de eerste officiële badplaats, gevolgd door Wijk aan Zee (1881) en het speciaal daarvoor gestichte Bergen aan Zee (1906). Er verrezen badhotels, die vaak 'Kurhaus' werden genoemd wegens de aanbeveling van medici voor de heilzame werking van het zeewater. Een speciale plaats kregen de zogenaamde koloniehuisen, waar kinderen uit arme gezinnen konden aansterken door een aantal weken door te brengen in 'rust, reinheid, regelmaat'. In Egmond aan Zee resteren daarvan onder anderen de huizen Kerdijk en Zwartendijk, die evenwel particulier worden bewoond. In Bergen aan Zee zijn van de vier huizen er twee privé, de voormalige Deutsche Ferienverein (waar Adriaan van Dis opgroeide) en Jong Nederland. De twee andere zijn openbaar, te weten 'Het Zeehuis' als NIVON-huis en de vroegere villa 'Russenduin', later 'Bio Vacantieoord' en tegenwoordig 'Huize Glory'. Een enigszins verwante instelling is de Prins Hendrik-Stichting in Egmond aan Zee, gesticht voor 'behoefte oude zeelieden' in 1874 en sinds 1937 ondergebracht in een monumentaal pand in functionalistische stijl.

Naast het dag- en verblijfstoerisme nam in de eerste decennia van de 20ste eeuw ook de vestiging van forenzen en de bouw van particuliere vakantiehuizen sterk toe. Vooral in Bergen, en in mindere mate in Schoorl, Groet en Heiloo werden door gerenommeerde architecten fraaie villa's en landhuizen ontworpen, vaak in samenhang. Zo is het Van Reenenpark in Bergen (1913) aangelegd in combinatie met zowel een nieuwe winkelstraat als met een Hertenkamp. Het Park Meerwijk (1918) werd het paradepaardje van een groep jonge architecten van de Amsterdamse School. Ook het Parnassiapark in Bergen aan Zee (1911) sloot aan bij de idealen van een organische eenheid tussen mens en natuur. De hierboven al genoemde ontwerpen voor de psychiatrische ziekenhuizen in paviljoenstijl, 'Duin en Bosch' in Castricum en de Willibrordusstichting in Heiloo, haakten in op dit idee van harmonisch samengaan en zelfs bijna opgaan in het landschap.

Vreemd genoeg zijn er in de regio maar betrekkelijk weinig oude en nieuwe herbergen, pensions of restaurants bewaard gebleven of is deze een monumentenstatus waardig geacht. In sommige gevallen zijn echter horecagelegenheden geopend in historische panden waaraan een nieuwe functie is gegeven. Naast geregelde deelname aan de Open Monumentendag zijn ze dan uiteraard ook 'normaal' geopend. We noemen 'Café Camille' en 'De Smaeckkamer' in Huize Westerhout (Beverwijk), Hotel 'Villa de Klugte' (Wijk aan Zee), 'Gasterij Kruisberg' (Heemskerk), het 'Hof van Kijk Uit' en 'De Oude Keuken' (Castricum), 'Nieuw Westert' (Egmond-Binnen), 'Gasterij 't Woud' (tussen Egmond en Bergen) en tenslotte 't Oude Raethuys', 'Het Huis met de Pilaren' en 'Duinvermaak' (Bergen).

Bedrijf en techniek

De dorpen aan de kust en langs de binnenduinrand van Midden- en Noord-Kennemerland kenden naast landbouw, veeteelt en tuinbouw ook al eeuwenlang verschillende vormen van nijverheid. Beverwijk had een tapijtknoperij ('Kinheim'), Egmond bezat kalkbranderijen en papiermolens en de meeste dorpen hadden omstreeks 1900 één of meer zuivelfabrieken. Van dat alles in niet veel bewaard gebleven. Een van de uitzonderingen is de unieke Stokkenfabriek Zonjee in Uitgeest, waarvan de geschiedenis al teruggaat tot de 17de eeuw. Veel jonger is het Pakhuis Dekker in Heiloo, dat behalve een zaadhandel ook een heel andere geschiedenis in zich bergt - die van onderduik en verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Vroeger had ieder dorp zijn eigen korenmolens, waarin het broodgraan voor de plaatselijke bakkers werd gemalen. Daarvan zijn er in deze regio drie bewaard gebleven. De molen van Egmond aan den Hoef is helaas niet meer in functie en ook niet te bezichtigen. De molen 'De Oude Knecht' in Akersloot is splinternieuw, want herbouwd na een fatale brand in 2001, maar het ambacht wordt er volgens de regelen der kunst uitgeoefend. Molen 'Kijkduin' in Schoorl gaat al tweeënhalve eeuw mee, en draait nog iedere zaterdag dankzij een enthousiaste en kundige ploeg van vrijwillige molenaars. De drie korenmolens tonen ook ieder een aspect van de ontwikkeling van de molenbouwtechniek. 'De Oude Knecht' is gebouwd volgens het model van een Zaanse grondzeiler, een molen waarvan de wieken vanaf de begane grond kunnen worden bediend. De 'Molen van Berkhout' in Egmond staat op, of liever gezegd in een kunstmatige berg of belt, waardoor de wieken iets hoger liggen en dus een betere windvang kunnen hebben. Beide molens hebben een houten, achtkantig molenhuis (romp) - maar de 'Kijkduin' is rond van vorm en opgebouwd uit metselwerk. Zo zijn op korte afstand van elkaar drie voorbeelden te bezichtigen van monumenten van vernuft van ons voorgelacht.

En daarmee zijn we voor het moment ook rond - op papier tenminste. Maar hopelijk prikkelt deze inleiding de belangstelling om ook eens daadwerkelijk op de fiets of in de auto te stappen om een ronde te maken langs het bijzondere erfgoed dat onze regio rijk is. En hopelijk blijft het dan niet bij één ronde. Want ons verleden kan ons blijven boeien en inspireren.

Frits David Zeiler

Regionaal Comité Open Monumentendag

Voorjaar 2021

Belangrijke adressen:

AWN - Nederlandse

archeologievereniging

www.awn-archeologie.nl

Boerderijstichting Noord-Holland / Vrienden van de stolp

www.boerderijstichting.nl

Erfgoedvereniging Heemschut

Nieuwezijds Kolk 28, 1012 PV

Amsterdam, tel. 020-6225292

info@heemschut.nl

Natuurnetwerk Noord-Holland

www.noord-holland.nl/

[onderwerpen/natuur/](#)

[natuurnetwerk_nederland](#)

Stichting Oer-IJ

www.oerij.eu

Nederland Monumentenland

www.nederlandmonumentenland.nl

Noord-Hollandse Molenfederatie

www.molensnh.nl

Rijksdienst voor het Cultureel

Erfgoed

Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort,

tel. 033-4217421

www.cultureelerfgoed.nl

Vereniging 'De Hollandse

Molen'

Zeeburgerdijk 139, 1095 AA

Amsterdam, tel. 020-6238703

www.molens.nl of dhm@molens.nl

Podcast

Fluisterende molens en routes:

www.odeaanhetlandschap-nh.nl

Stelling van Amsterdam

www.stellingvanamsterdam.nl

Steunpunt Monumenten en

Archeologie Noord-Holland

tel. 072-5204459 (monumenten)

of 0251-674666 (landschap en

archeologie)

www.steunpuntterfgoednh.nl

Stichting Landschap

Noord-Holland

Postbus 222, 1850 AE Heiloo, tel.

088-0064400

www.landschapnoordholland.nl

Voor de plaatselijke historische verenigingen en de lokale beheersinstellingen verwijzen we naar de bij de objecten vermelde adressen en websites.

GEMEENTE BEVERWIJK

Beverwijk is ontstaan als een kleine handelsnederzetting op de rand van de strandwal langs het Oer-IJ, dat zich later heeft verbreed tot Wijkermeer. In 1276 verwierf het marktrechten, in 1298 werd het een volwaardige stad. De Breestraat vormde de spil van de stedelijke bebouwing. De aan St Agatha gewijde oude kerk vormde de verbinding met de oudere, noordelijk daarvan gelegen agrarische nederzetting (geest). De vroegere haven is gedempt, maar via het kanaal De Pijp en het Noordzeekanaal heeft Beverwijk nog altijd een verbinding met het buitenwater en het industriegebied van de IJmond. Wijk aan Zee, dat lang een aparte gemeente was als 'Wijk aan Zee en Duin', heeft zich van een oude vissersplaats ontwikkeld tot een klein maar fijn toeristenoord. De huidige gemeente Beverwijk telt 40.000 inwoners.

Beverwijk

1. Begraafplaats Duinrust, Bankenlaan 174

Openstelling: dagelijks 10.00-20.00 uur

Het 15,3 ha omvattende Duinrust, bestaande uit de landschappelijk aangelegde begraafplaats met entreegebouw en voormalig lijken- en baarhuisje, is gesitueerd aan de westrand van Beverwijk op de laatste resten van de overgang van duinen naar strandwallen en strandvlakten. Deze algemene begraafplaats is in vijf perioden ontstaan tussen 1908 en 1965, met ontwerpen van tuinarchitecten van Leonard Springer tot en met Mien Ruys. Men vindt er onder meer een Joodse begraafplaats en een aantal oorlogsgraven.

Inlichtingen: www.ifthenisnow.eu.nl

2. Huize Westerhout, Westerhoutplein 6

Openstelling: dinsdag t/m zondag vanaf 10.00 uur (alleen brasserie)

Brasserie Grand-Café De Smaeckkamer is gevestigd in een geheel gerestaureerd deel van Huize Westerhout. In het rechterdeel is het kantoor van Notaris Batenburg gevestigd, dat niet voor het publiek is opengesteld. Het huis behoorde oorspronkelijk tot het bezit van de adellijke familie Boreel, die ook eigenaar was van de buitenplaats Beeckstijn in Velsen. Opdrachtgever van de bouw was jhr G.S. van Boreel, burgemeester van Beverwijk (1882-1897) en eigenaar van het landgoed Westerhout. Architect was J.J. van Nieuwkerken, die het in neo-renaïssancestijl ontwierp. Het park bij 'Westerhout' is vrij toegankelijk.

Inlichtingen: www.desmaeckkamer.nl

3. Museum Kennemerland en Historisch Info Centrum, ingang Noorderwijkweg 2a, hoek Westerhoutplein

Openstelling: woensdag, zaterdag en zondag 14.00-17.00 uur

Museum Kennemerland is een streekmuseum dat gevestigd is in het voormalige raadhuis van Wijk aan Zee en Duin. Deze gemeente is in 1936 opgegaan in de gemeente Beverwijk. Het raadhuis is in de periode 1908-09 gebouwd naar een ontwerp van de Haarlemse architect Jacob London. De vaste collectie bestaat uit een groot aantal deelverzamelingen, waarvan het Velsse aardewerk en de Kinheim tapijten de grootste zijn. Veel aandacht

wordt besteed aan de geschiedenis van Midden-Kennemerland in de vorm van prenten, schilderijen, archeologische vondsten en producten uit dit gebied. In 2016 is in een aanbouw achter het oude raadhuis het Historisch Info Centrum geopend. Hier vinden vergaderingen plaats, de werkgroepen komen er bijeen, er worden lezingen gehouden - en er is een bibliotheek met circa 3.000 boeken.

Inlichtingen: www.museumkennemerland.nl en www.hgm.nl

4. Onze Lieve Vrouw van Goede Raadkerk en Begraafplaats, Arendsweg 59 ingang Galgenweg

Openstelling: kerk alleen vanaf de openbare weg, begraafplaats overdag toegankelijk via een poortje aan de Galgenweg

Het kerkgebouw, de pastorie, de parochiezaal (Jozefzaal) en de voormalige meisjes ULO zijn op de rijksmonumentenlijst geplaatst. De begraafplaats en de naastliggende tuin staan op de gemeentelijke monumentenlijst. De kerk werd gebouwd in de jaren 1914/1915 naar een ontwerp van de architect A.J. Kropholler, een leerling van de beroemde architect Berlage, wiens stijl zich kenmerkt door een robuuste, traditionalistische baksteenarchitectuur. Het gebouwencomplex wacht een nieuwe bestemming.

Inlichtingen:
www.onzelievrouwvangoederaad.nl

5. Grote Kerk met begraafplaats, Kerkstraat 37a

Openstelling: dinsdag gesloten; alle overige dagen 13.30 - 18.00 uur

Deze kerk is de oudste van Beverwijk, dat als dorp oorspronkelijk dan ook met de naam Agathenkircha werd aangeduid. De eerste vermelding, nog als kapel, stamt uit 1063. Met de bouw van een grote parochiekerk in laatgotische stijl was meer dan een eeuw gemoeid; omstreeks 1490 kwam het werk gereed. Na verwoesting door Spaanse troepen in 1573 duurde het tot 1648 voordat het gebouw grotendeels was hersteld. Bij de kerk zijn drie grafkapellen van regentenfamilies aangebouwd,

waarvan die van de familie Van Harencarspel met de indrukwekkende rouwborden de belangrijkste is. Sinds enkele jaren worden er geen diensten meer gehouden. In plaats daarvan is het nu het Huis van de Gemeenschap geworden, waar burgers van alle rangen, standen en levensovertuigingen elkaar kunnen ontmoeten. Er worden het gehele jaar door concerten, lezingen, tentoonstellingen en andere evenementen georganiseerd.

Inlichtingen: www.grotekerkbeverwijk.nl

6. Wijkertoren (Grote Kerk)

Openstelling: alleen bij speciale gelegenheden (zie website)

De Wijkertoren (1475) is een relatief ongeschonden deel van het laatmiddeleeuwse kerkgebouw, dat in 1573 vrijwel geheel verwoest werd. De klok was van verre te zien; op de wijzerplaten stond de Latijnse tekst Fugit Hora (De tijd vliegt). Na een grote brand in 1912, waarbij het bovenste deel van de toren verwoest werd, werd de toren herbouwd, maar is de tekst naar binnen verplaatst. Bij bijzondere gelegenheden, zoals Open Monumentendag, wordt de toren voor het publiek opengesteld; de gemeente Beverwijk regelt dit als eigenaar met steun van enkele bedrijven en vrijwilligers. De openstelling is afhankelijk van de weersomstandigheden en van de noodzakelijke veiligheidsmaatregelen. Het publiek kan de toren dan in kleine groepjes beklimmen.

Inlichtingen: www.grotekerkbeverwijk.nl en berichten in de media.

7. Cultureel Café Camille, Kerkstraat 37

Openstelling: zie website

Cultureel Café Camille is genoemd naar de Franse beeldhouwster Camille Claudel, en is sinds 1993 gevestigd in het enige pand aan de voet van de Wijkertoren, dat de sanering van het centrum heeft overleefd. De kleine trapgevel met een natuurstenen leeuwekopje geeft het een authentieke

charme. In het café vinden geregeld culturele manifestaties plaats.

Inlichtingen: www.cafecamille.nl

8. Bisschoppelijke Kweekschool, Baanstraat 72

Alleen te bezichtigen vanaf de openbare weg

De Bisschoppelijke Kweekschool met bijbehorende erfscheiding dateert uit 1906. Deze school is gebouwd naar ontwerp van de Amsterdamse architect J.J.M. Moolenschot in een eclectische stijl met overwegend gotische kenmerken (pinakels, kruisingstoren, kapel). Opdrachtgever was de Vereeniging tot Bevordering van het Katholiek Bijzonder Onderwijs in het Bisdom Haarlem. In 1906 werd het gebouw ingewijd door de bisschop van Haarlem, mgr Callier. De oude school heeft een roemrucht verleden; in 1970 haalde een schoolbezetting door de studenten zelfs de landelijke pers. In 1988 is het gebouw in opdracht van de woningbouwvereniging St Willibrordus te Beverwijk verbouwd tot 55 appartementen naar een ontwerp van dr ir E.J. Hoogenberk.

Inlichtingen: www.museumkennemerland.nl en www.hgm.nl

9. Evangelisch-Lutherse Kerk, Koningstraat 119

Openstelling: zie website

Het 'huiskerkje' is ook wel bekend onder de naam De Wijcker Swaen, naar de zwaan als symbool voor Maarten Luther. Het T-vormige gebouw werd in 1774 gesticht door de vijf jaar eerder opgerichte Evangelisch-Lutherse Gemeente. Bijzonder zijn de stuczoldering (1778), de vermoedelijk 17de-eeuwse preekstoel en het in 1875 door P. Flaes gebouwde orgel. Naast de kerk staan de eveneens 18de-eeuwse pastorie en kosterswoning. Het gebouw is niet meer als kerk in gebruik en huisvest nu het leefstijlcentrum 'Vrouw-Vitaal'.

Inlichtingen: www.vrouw-vitaal.nl

10. Tuinhuisje Betje Wolff en Aagje Deken,

Peperstraat 17, ingang Lommerlust

Openstelling: alleen bij speciale gelegenheden

In de voormalige tuin van de buitenplaats Lommerlust stond het rieten 'kluisje' dat tussen 1782 en 1788 dienst deed als werkvertrek van de schrijfster Betje Wolff. In de 19de en 20ste eeuw is het tuinhuisje meermalen verplaatst en ingrijpend vernieuwd. Het huisje, dat zich tegenwoordig op een binnenterrein van het woonzorgcentrum

Lommerlust bevindt, is een uiterlijk verantwoorde reconstructie van het oorspronkelijke 'kluisje'. Het kan beschouwd worden als een symbool van de Wolff- en Dekencultus, waardoor het al meer dan twee eeuwen in stand is gehouden.

Inlichtingen: www.hgmk.nl

11. Sint Agathakerk, Breestraat 93

Openstelling: woensdag 12.00-15.00 uur; zaterdag 13.00-16.00 uur

De rooms-katholieke Sint Agathakerk in de Breestraat is een rijksmonument en één van de markantste gebouwen van Beverwijk. De patrones van de stad, vóór de protestantisering die van de middeleeuwse kerk (zie hiervoor), werd aan deze nieuwe kerk verbonden. Het in 1924 ingewijde gebouw, dat een voorloper aan de Peperstraat verving, is een ontwerp van J.Th.J. en P. Cuypers. Zij lieten zich inspireren door de Byzantijnse en vroeg-christelijke bouwkunst. Het altaar, de gebrandschilderde ramen en de kandelaars zijn ontworpen door Lambert Lourijzen uit Haarlem. Zeer bijzonder is het Mariabeeld uit de 16de eeuw. In 1958 is in samenwerking met de Stichting Vrienden van de Beiaard een 46 klokken groot carillon in een zogenaamde lantaarn op de koepel geplaatst. In 2003 kwamen een ingrijpende restauratie en renovatie gereed.

Inlichtingen: www.eloyparochie.nl

12. Doopsgezinde Kerk, Meerstraat 62

Openstelling: zie website

Dit kerkgebouw, ook bekend als de Doopsgezinde Vermaning, dateert uit 1912. Het is een in eclectische stijl (met neoromaanse en neorenaissance kenmerken) opgetrokken zaalkerk met consistorie. De bijbehorende kosterswoning ligt direct aan de straat. Het ontwerp is van de Amsterdamse bouwkundigen B.H. en H. Koolhaas; de uitvoering van de bouw werd opgedragen aan de firma K. Luijt & Zonen te Beverwijk. Het voorplein wordt door

een hoog ijzeren hek gescheiden van de openbare weg. Het uit 1890 daterende Van Gelderorgel is afkomstig uit het eerder gesloopte kerkgebouw, de voorganger van de huidige kerk. Opmerkelijk is de kopie van het beeld 'de Witte Christus' van de Deense kunstenaar Bertel Thorvaldsen, die al vanaf de opening het verder sobere interieur siert.

Inlichtingen: www.vdgij.nl

13. Vondelloge, Prinsesselaan 17-19

Openstelling: zie website

Het gebouw is in 1921 gesticht en op 21 september van dat jaar in gebruik genomen door de Vondeloge, lid van de Independent Order of Odd Fellows. Deze wereldwijde organisatie werd in 1819 opgericht en heeft dus al zijn tweede eeuwfeest kunnen vieren. In het gebouw komen mannen en vrouwen regelmatig bijeen, om in de bezinningsruimte met elkaar te praten over onderwerpen van maatschappelijk belang, over wat gebeurt in de wereld om ons heen - dichtbij en veraf. In die ruimte zijn symbolen te zien van Vriendschap, Liefde en Waarheid, die al jaren geleden zijn gemaakt en ook nu nog van belang zijn in het dagelijks leven.

Inlichtingen: www.oddfellows.nl/beverwijk

14. Buitenplaats Akerendam, Velsersweg 20

Openstelling: alleen bij speciale gelegenheden (zie website)

Huize Akerendam is tussen 1635 en 1639 gebouwd voor de Amsterdamse regent en koopman Jan Bicker. Als buitenplaats werd het steeds van mei tot oktober bewoond. Latere eigenaren lieten verbouwingen uitvoeren, met name aan de achterzijde en veelal in Lodewijk XV-stijl. De oorspronkelijk formele tuin werd in het begin van de 19de eeuw veranderd in een landschappelijke aanleg. In 1852 werd het huis gekocht door mr W.L. Sluyterman van Loo, kantonrechter te Beverwijk. Vanaf 1916 is het eigendom van de Stichting Sluyterman van Loo, een instelling voor ouderenhuisvesting. Sinds de uitbreidingen in 1977 en 1988 met Nieuw-Akerendam bestaat het wooncomplex uit 140 appartementen. Tijdens openstellingen kunnen het huis, de tuin en de orangerie worden bezichtigd.

Inlichtingen: www.fondssluytermanvanloo.nl

15. Huize Scheijbeek, Velsersweg 2

Openstelling: het huis is niet opengesteld, maar het park is vrij toegankelijk

Het huis en het landgoed zijn genoemd naar de beek (duinrel) die vanaf het duingebied in de richting van de Beverwijkse haven stroomde en die deels de grens vormde tussen Beverwijk en Velsen. De buitenplaats werd vanaf het begin van de 17de eeuw bewoond door Amsterdamse kooplieden en hun families, onder wie Laurens Joosten Baeck. De dichter Joost van den Vondel was er dikwijls te gast. Scheijbeek is vele malen van eigenaar veranderd. De gemeente Beverwijk verwierf het huis in 1950 (voor de tweede keer) en richtte het in als gemeentehuis. Inmiddels is het weer particulier eigendom en is hier het hoofdkantoor van de firma BUKO gevestigd. Het park rondom is nog steeds gemeentelijk bezit en vrij te bezoeken. Vermeldenswaard zijn de monumentale slangemuur, de volière en de zogenaamde 'kruikenbeek': het laatste stukje

van de beek vóór de vijver rond het huis, waarvan de oevers in 1905 zijn verstevigd met op elkaar gestapelde jeneverkruiken.

16. Fort aan de Sint Aagtendijk (Muziekfort), Vuurlinie 1 (bereikbaar via de St Aagtendijk en de Waterlinieweg, bij voorkeur per fiets)

Openstelling: zondag, maar alleen op afspraak (zie website muziekfort)

Het Fort aan de Sint Aagtendijk maakt deel uit van de Stelling van Amsterdam, die het predikaat Werelderfgoed draagt. De bouw kwam gereed in 1900. Het bestaat uit een forteiland met bebouwing, een fortgracht en grachtkade, een genieloods en een fortwachterswoning. Het kon een bezetting bergen van 288 man. Door middel van een zogenaamde stenen beer met inundatiesluis kon het land onder een laag water van 50 tot 100 cm worden gezet. Te diep om te waden, te ondiep op te varen: dat was de filosofie achter de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het fort werd na een grondige restauratie in 2016 heropend als Muziekfort.

*Inlichtingen: www.stellingvanamsterdam.nl
www.muziekfort.nl, www.forten.nl
en www.stichtingfortpop.nl,*

17. Fort Zuidwijkermeer, Kanaalweg 15, Assendelft (bereikbaar via de Liniewal Aagtendijk-Zuidwijkermeer, bij voorkeur per fiets)
Openstelling: zie website stelling van Amsterdam

Het Fort Zuidwijkermeer, dat eveneens deel uitmaakt van de Stelling van Amsterdam, werd gebouwd ter verdediging van het acces. Dit was de toegang, gevormd door het Noordzeekanaal met de daarlangs lopende dijken en droog blijvende stroken. Het fort kwam gereed in 1903. Bijzonder aan dit fort is verder dat zich onder beide zogeheten keelkazematten kelders bevinden, voorzien van geglazuurde tegels ten behoeve van de vleesopslag. Lange tijd bewaarde het Filmmuseum hier zijn kwetsbare nitraatfilms. De ruimten in het fort worden vanaf september 2019 geëxploiteerd door 'Bourgondisch Lifestyle' en gebruikt voor het ripen van kazen en het organiseren van proeverijen.

Inlichtingen:

www.bourgondischlifestyle.nl, www.forten.nl en www.stellingvanamsterdam.nl

Wijk aan Zee

18. Parochiekerk Sint Odulphus en begraafplaats, Sint Odulfstraat 4

Openstelling: zie website

In 1888 werd het aanbod van C.L.M. Robbers aanvaard om kosteloos een tekening te leveren voor een nieuwe Rooms-Katholieke kerk in Wijk aan Zee. Deze moest de 17de-eeuwse schuilkerk vervangen, waarin de parochianen bijeenkwamen na het afstaan van de Dorpskerk aan de protestanten. Op 19 mei 1890 heeft bisschop Bottemanne de kerk op plechtige wijze geconsacreerd en gewijd aan de oude schutspatroon St Odulphus. De kerk en het kerkhof zijn op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst; het orgel is rijksmonument. Dit was in 1754 gebouwd door Pieter Assendelft voor de kerk van Kethel. Toen daar door orgelbouwer Ypma een nieuw instrument werd geïnstalleerd, verhuisde het oude naar Wijk aan Zee. Na een grondige restauratie, enkele jaren geleden, klinkt het weer als nieuw.

Inlichtingen: www.elayparochie.nl

19. Dorpskerk, Voorstraat 1 (Julianaplein)

Openstelling: zie website

De Dorpskerk, oorspronkelijk gewijd aan St Odulphus, is rond 1420 gebouwd als laat-gotische kruiskerk. Tijdens de tachtigjarige oorlog is het gebouw deels verwoest. De jonge hervormde gemeente heeft in 1609 een deel van het schip en

de toren herbouwd en ingericht als protestantse kerk. Het grotendeels 19de-eeuwse interieur geeft de ruimte een bijzondere sfeer. Het Maarschalkerweerdorgel stamt uit 1905 en wordt bij speciale gelegenheden bespeeld. Rondom de kerk ligt het nog in gebruik zijnde kerkhof. De kerkelijke gemeente is in 1947 samengegaan met die van Beverwijk en wordt grotendeels gedragen door vrijwilligers.

Inlichtingen: www.pknbeverwijk.nl

20. Hotel Villa De Klughte, Van Ogtropweg 2

Openstelling: voor niet-gasten alleen te bezichtigen vanaf de openbare weg

Hotel Villa 'De Klughte' is een grotendeels gaaf bewaard gebleven voormalige dubbele villa uit 1885, opgetrokken in chaletstijl. Opdrachtgever was de Amsterdamse commissionair L.C.J. van Ogtrop, naar wiens vrouw het huis 'Villa Julia' werd genoemd. Het was één van de eerste villa's die in de badplaats Wijk aan Zee werd gebouwd, en vormde een onderdeel van een vroeg twintigste-eeuwse villareeks langs de zuidwestzijde van de oude dorpskern. Het pand wordt mede gekenmerkt door zijn beeldbepalende ligging onderaan een

duinhelling en het wordt een zeldzaamheidswaarde toegekend vanwege de bijzonder rijke neorenaissance stucplafonds in het interieur. Reeds vóór de oorlog kreeg de villa een nieuwe functie als pension. In 1947 liet de toenmalige eigenaar J.B. Schoos het pension na oorlogsschade herstellen en vergroten. Sinds 2016 is het hotel verrijkt met een visrestaurant en een bar-bistro 'Puur Zee'.

Inlichtingen: www.puurzee.nl

21. Küverbunker Gaasterbos in Rondje Wijk aan Zee, Gaasterpad/Julianaweg 75

Openstelling: zie website 'rondje Wijk aan Zee'

Deze Duitse personeelsbunker van het type 451a maakt deel uit van het W.N. 122 in het landfront. Hij is goed toegankelijk gemaakt en ingericht als museum over het leven in Wijk aan Zee tijdens de Tweede Wereldoorlog. Een bijzonder detail is, dat er nog een aantal originele muurschilderingen van de hier gelegeerde militairen bewaard is gebleven. Tevens is een ondergrondse loopgraaf van 60 meter lengte toegankelijk gemaakt. De bunker is goed te bereiken, maar vanaf de weg moet wel een eindje worden gelopen.

Inlichtingen: www.rondjewijkaanzee.nl en www.antlantikwall-wijkaanzee.nl

GEMEENTE HEEMSKERK

Heemskerk vierde in 2013 zijn 950-jarig bestaan vanwege het feit, dat het in 1063 voor het eerst als 'Hemezonkyricha' in de bronnen wordt vermeld. In de loop van de middeleeuwen bouwden plaatselijk edellieden er hun kastelen en andere voorname 'huizen', waarvan alleen Chateau Marquette en Slot Assumburg nog resten. Van het kasteel Oud Haerlem liggen de resten nog in het terrein verborgen; het is een archeologisch monument. Tot in de vroege 20ste eeuw was het met zijn vele boeren en tuinders een agrarische gemeente. Door de komst van personeel voor de Hoogovens en aanleveringsbedrijven is het dorp enorm gegroeid. Het was niet alleen een instroming uit Nederland zelf, maar ook uit bijvoorbeeld Italië, Spanje, Turkije en Marokko. De gemeente telt niettemin vele historische monumenten met een gemeentelijke, provinciale of rijksbeschermd status. Helaas zijn ze lang niet allemaal toegankelijk voor het publiek, ook niet tijdens de Open Monumentendagen. Wel zijn deze te vinden op de digitale cultuurhistorische waardenkaart, te benaderen via de website van de gemeente: www.heemskerk.nl. Verdere inlichtingen over de OMD en andere activiteiten bij de Historische Kring: www.historischekringheemskerk.nl

22. Gasterij Kruisberg, Kruisberg 4a

Openstelling: Dinsdag t/m zondag 9.30 - 17.00 uur

Deze boerderij, waarvan de vorm is ontleend aan de Westfriese stolp, werd in 1869 gebouwd aan de rand van een duinontginning. Dit huis getuigt van een agrarisch verleden en werd daarom evenals de kwekerswoning aangewezen als Rijksmonument. Er is in deze stolpboerderij een gasterij gevestigd, die het gehele jaar door is geopend. Van hieruit kan men wandel- en fietstochten maken in het provinciaal duinterrein; daarvoor is wel een toegangskaart nodig.

Inlichtingen: www.gasterijkruisberg.nl

23. Buurtcentrum d'Evelaer, Luttikcie 35

Openstelling: Zowel door de week als in het weekend geopend voor activiteiten

In dit buurtcentrum in het Heemskerkse tuindersgebied hangt een oude veilingklok van de Flora in Rijsenburg, belangrijk voor de bloemenkwekers in deze regio. Hun bloemen werden vanaf de Flora over de gehele wereld verhandeld. Tijdens de 'Kennemer Bloemendagen' in september presenteren de kwekers uit het Heemskerkse duingebied hun mooiste bloemen in prachtige opstellingen.

Inlichtingen: www.evelaer.nl

24. Het Huldtoneel, Rijksstraatweg bij 201

Openbaar toegankelijk

Aan de Rijksstraatweg, schuin tegenover de Marquettelaan, ligt sinds de middeleeuwen een kunstmatig opgeworpen heuvel, bekend als het Huldtoneel, ook wel de Scepelenergh genoemd. Hier werd vroeger recht gesproken en bekrachtigden de Graven van Holland de leenrechten van de Heren van Kennemerland. Het gedenkteken werd in 1863 op deze heuvel geplaatst.

25. Kwekerswoning, Kleine Houtweg 6

Openstelling: Niet toegankelijk, behalve op de zaterdagse Open Monumentendag

De buitenkant van dit tuindershuisje, gebouwd in 1873, is bij de restauratie in 1996 vrijwel geheel in zijn originele staat teruggebracht. Bij het huis, een kenmerkende herinnering aan het agrarisch verleden van Heemskerk, staan ook een waterput en een regenbak. Het werd in 2001 aangewezen als Rijksmonument.

Inlichtingen:

www.historischekringheemskerk.nl

26. Château Marquette, Marquettelaan 34

Openstelling: Vrije wandeling in het park; bezichtiging kasteel uitsluitend onder leiding van gidsen

Het kasteel Marquette, voorheen bekend als het 'Huis te Heemskerk' is gelegen op het gelijknamige landgoed. Op deze plaats werd omstreeks 1252 een burcht gebouwd, die tijdens de Hoekse en Kabeljauwse Twisten werd verwoest, maar in 1418 herrees. De naam dankt het kasteel aan Daniël de Hertaing, die het in het begin van de 17de eeuw verwierf en het noemde naar zijn heerlijkheid Marquette in Henegouwen. Na hem was het in bezit van de families Rendorp en Deutz van Assendelft, die steeds verbouwingen en veranderingen lieten uitvoeren. Tot 1979 was het bewoond, waarna het grondig werd gerestaureerd. Tot het Rijksmonument behoren de historische tuin- en parkaanleg,

de tuinornamenten, de brug en het toegangshek; de vroeg 19de-eeuwse duiventoren is een gemeentelijk monument. Sinds 2018 worden er weer bruiloften en partijen gehouden en is er een restaurant in het kasteel gevestigd.

Inlichtingen: www.landgoed-marquette.com

27. Protestantse kerk, Kerkplein

Openstelling: iedere vrijdagmiddag in juli en augustus 14.00 -16.00 uur en verder op verzoek

Al in 1063 heeft hier een klein godshuis gestaan, waaraan het dorp zijn naam ontleent: Hemezon-kyricha, 'de kerk van Hemezo'. Dit aan de H. Laurentius gewijde gebouw is in 1573, met uitzondering van de toren, verwoest. Vervolgens werd in 1628-29 een nieuwe kerk gebouwd in opdracht van de Gereformeerde (dat wil zeggen: Hervormde) Gemeente. De toren, van verre zichtbaar, is opgetrokken op een onderbouw van grote kloostermoppen. Deze stamt wellicht nog uit de 13de eeuw, dus de romaanse bouwperiode. De torenspits bestaat uit metselwerk, wat vrij uitzonderlijk is. Het houten tongewelf is bij de restauratie in 1973 gereconstrueerd. Andere bijzonderheden van deze kerk zijn de haan op de toren uit 1728, de eikenhouten preekstoel, het éénklaviersorgel uit 1857 en de zerken uit de 17e en 18e eeuw. In de noordelijke kerkmuur zijn drie tufstenen grafkisten ontdekt met vermoedelijk de stoffelijke resten van de Heren van Haerlem.

Inlichtingen:

www.pknheemskerk.nl/locatie-dorpskerk

28. De obelisk, Kerkhof, Kerkplein

De originele obelisk en de replica op het kerkhof zijn altijd tijdens de openingsuren van kerk en kerkhof te bezichtigen. In de toren van de Protestantse kerk staat een gedenknaald van Namense blauwe steen, rustend op een gemetselde voet en bekroond met een gesmeed ijzeren kruis. Deze obelisk werd in 1570 door Maerten van Heemskerck op het graf van zijn vader geplaatst. Maerten was indertijd een zeer bekende schilder, die vier jaar in Rome heeft gewerkt en die geldt als een van Nederlands grootste renaissance-meesters. In 1990 werd de obelisk, om deze tegen weersinvloeden te beschermen in de toren geplaatst. Een replica staat op de oorspronkelijke plek op het kerkhof.

29. Kerkhof, Kerkplein

Openstelling: iedere vrijdagmiddag in juli en augustus 14.00 - 16.00 uur en verder op verzoek

Op de begraafplaats zijn 36 monumentale grafstenen te bezichtigen die tussen de honderdvijftig en vijfhonderd jaar oud zijn. Daaronder bevinden zich graven van de adellijke families Van Poelenburg en Van Assendelft. Ook liggen hier de zeven omgekomen bemanningsleden van de op 16 december 1943 bij de Kruisberg gecrashte Britse Lancaster.

Inlichtingen:

www.pknheemskerk.nl/locatie-dorpskerk

30. Sint Laurentiuskerk, A. Verherenstraat

Openstelling: iedere vrijdagmiddag 14.00 - 16.00 uur

De R.K. Sint Laurentiuskerk is in 1889-91 gebouwd. De architect van deze fraaie driebeukige kerk is de Limburger J.H. Tonnaer. De kerk heeft een 53 meter hoge kruistoren in neorenaissance-stijl. De restauratie van deze toren is vrijwel geheel door vrijwilligers tot stand gebracht. In de dagkerk hangt een schilderij, toegeschreven aan de Vlaamse schilder Jan Boekhorst, dat de marteldood van de Heilige Laurentius voorstelt. Daarnaast bevinden zich in deze kerk een kruiswegstatie van Petrus Hannau en een uit 1930 stammende Vermeulenorgel.

Inlichtingen: www.laurentius-maria.nl

31. Slot Assumburg, Tolweg 9

Openstelling: uitsluitend onder leiding van gidsen

Omstreeks 1300 is er sprake van een huis van Willem van Velsen op deze plaats, dat wellicht al een versterkt huis was. De naam Assumburg komt vanaf de 15de eeuw voor, en toen was er sprake van een echt slot. Dit werd omstreeks 1546 ingrijpend verbouwd. Vele verbouwingen zouden nog volgen, maar ondanks zijn imposante uiterlijk en zijn brede slotgracht had hij zijn verdedigbare functie al lang

moeten opgeven. Het is een voorbeeld van een 'coulissen-kasteel', waarmee de eigenaar kon pronken. Die eigenaar is vanaf 1911 het Rijk. De Assumburg werd in 1934 ingericht als jeugdherberg (tegenwoordig Stayokay genoemd) en trekt bezoekers uit de gehele wereld.

Inlichtingen:

www.stayokay.com/nl/hostel/heemskerk

32. Kasteeltuin Slot Assumburg, Tolweg 9

Openbaar toegankelijk 10.00 - 18.00 uur. In de winterperiode tot zonsondergang, in de zomerperiode op vrijdagavond tot 21.00 uur

Op dezelfde plek als 300 jaar geleden is enkele jaren geleden een pronktuin aangelegd in formele Franse stijl. Men vindt er tevens een moestuin, een rozentuin en een boomgaard met oude appel- en perenrassen. De tuin is ontworpen door Nico Brantjes en wordt onderhouden door een grote groep vrijwilligers. Men beschikt er over een bezoekerscentrum (Het Koetshuys), waar tegen een kleine vergoeding een verfrissing kan worden genuttigd; er is ook een toiletgelegenheid. De aanwezige gastvrouwen en -heren kunnen vragen over de (geschiedenis van de) tuin beantwoorden.

Inlichtingen: www.kasteeltuinassumburg.nl

33. Limietpalen, Zuidermaatweg

Openstelling: openbaar toegankelijk

De landerijen van de Stelling van Amsterdam, die onder water gezet konden worden, werden deels afgebakend met grens- of limietpalen. Het plaatsen van deze hardstenen palen werd geregeld in de Wet der Begrenzing van 's Rijks militaire gronden en ze werden voorzien van een O (van het Ministerie van Oorlog). Ook het inundatiegebied bij Fort Veldhuis kende deze limietpalen, die langs de Genieweg en de Communicatieweg stonden. Paal nr 1 stond op de hoek van beide wegen en nr 31 is nog altijd aanwezig tegenover de stolpboerderij aan de Zuidermaatweg. In 2019 zijn de palen 19 tot en met 32 langs de Zuidermaatweg hersteld of vervangen

door replica's. De rij begint bij de spoorlijn en de laatste paal staat op de kruising met de Hoflaan.

Inlichtingen:

www.historischekringheemskerk.nl

34. Fort bij Veldhuis, Genieweg 1 / hoek Communicatieweg

Openstelling: mei t/m oktober iedere zondag 11.00 - 17.00 uur; tevens op de zaterdagse Open Monumentendag

Rond 1900 werd de Stelling van Amsterdam gebouwd. Deze verdedigingslinie, die gebaseerd was op inundatie (onderwaterzetting) van het land, omvatte 44 forten. Dijken, sluizen en duikers maakten deel uit van de Stelling. Fort Veldhuis, daterend uit 1893-97, is er één van. Andere voorbeelden zijn het Fort Sint Aagtendijk en het Fort Zuidwijkermeer (zie onder Beverwijk) en het Fort bij Krommeniedijk (Fort K'IJK; zie onder Uitgeest). Het geheel is uitgeroepen tot Werelderfgoed. Veel van de bouwwerken krijgen na restauratie een nieuwe bestemming.

Tegenwoordig wordt het fort verhuurd aan de Stichting Aircraft Recovery Group. Deze Stichting geeft informatie over de luchtvaartlog tussen de geallieerden en Duitsers in WO II.

Inlichtingen: www.arg1940-1945.nl

GEMEENTE UITGEEST

Het dorp Uitgeest is ontstaan op de zuidflank van dezelfde strandwal, waarop ook Akersloot en Groot- en Klein Dorregeest zijn gelegen. Geest is een algemeen woord voor bouwland op deze wat hoger gelegen zandgrond tussen de lagere, venige gronden. De Kerkbuurt vormt hier het hoogste punt, dat voor de bouw van de 14de-eeuwse dorpskerk nog eens verder tot een terp is opgehoogd. Hier is nog sprake van een mooie eenheid van historische gebouwen bij elkaar: de kerk met naastgelegen pastorie, het Regthuys, door een muur van de begraafplaats gescheiden, de opnieuw gemaakte waterpomp en het grote plein waarop markt werd gehouden. Pas in de loop van de tijd is de hele geest bebouwd geraakt; in de tweede helft van de 20ste eeuw werden ook de meeste open ruimten opgevuld.

35. Dorregeestermolen, Klein Dorregeest 2

Openstelling: op afspraak

De molen is een achtkante buitenkruier, net zoals de beide molens De Dog en De Kat aan de rand van Uitgeest. Hij werd gebouwd in 1896 ter vervanging van een voorganger, die na blikseminslag was verbrand, en bemaalde de 180 ha grote Dorregeesterpolder. De molen, die juist aan de Uitgeester kant van de grens met Akersloot staat, is gemeentelijk eigendom en wordt in stand gehouden door een vrijwilliger.

Inlichtingen: www.suam.nl

36. Molen de Dog, Geesterweg 22

Openstelling: bij bijzondere evenementen en op afspraak
De poldermolen De Dog is eigendom van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Het is een achtkante buitenkruier, waar de inrichting om de wieken op de goede windrichting te zetten aan de zogenaamde staart is vastgemaakt. Hij werd gebouwd in 1896 ter vervanging van een

voorganger, die een jaar eerder door brand na blikseminslag verloren ging, en bemaalt de Castri-cummerpolder. De molen is uitgerust met een korte en brede vizel, bestaande uit een houten balk en schoepen van geklonken ijzer. Daarmee kan in korte tijd veel water worden uitgemalen. De molen wordt beheerd door de Stichting Uitgeester en Akersloter Molens; hun vrijwillige molenaars zorgen ervoor dat de Dog nog regelmatig in bedrijf wordt gesteld.

Inlichtingen: www.suam.nl

Route en podcast te horen via www.odeaanhetlandschap-nh.nl/f/fluisterende-molens/

37. Molen de Kat, Limmerweg 2

Openstelling: zaterdag 10.00 - 16.00 uur, op afspraak en wanneer de molen draait

De huidige molen De Kat was oorspronkelijk een houtzaagmolen, die in 1842 in Alblasserdam was gebouwd. In 1973 werd deze naar Uitgeest overgebracht ter vervanging van de 'oude' Kat uit 1889, die door brand was verwoest. Ook die molen was op de plaats gebouwd van een verbrande voorganger - die volgens de overlevering al uit 1567 dateerde. Net als zijn overbuurman 'De Dog' is het een achtkante buitenkruier met de functie poldermolen, maar in dit geval van de kleinere polder De Zien aan de noordwestkant van Uitgeest. Eigenaar is de Stichting Uitgeester en Akersloter Molens, die 'De Kat' met vrijwillige molenaars draaiende houdt.

Inlichtingen: www.suam.nl

38. Eendenkooi Van der Eng, Provinciale Weg

Openstelling uitsluitend door middel van een rondleiding.

In eendenkooien, ook wel vogelkooien genoemd, werden eenden gevangen voor de consumptie en voor de handel. De eendenkooi van Uitgeest is al meer dan vier eeuwen oud. In 1588 kregen Dirk en Hessel Pietersz Buurman octrooi voor een vogelkooi op eigen land. De kooiker werkte met tamme eenden die hun wilde soortgenoten naar binnen moesten lokken. Die functie is nu verleden tijd, maar vrijwilligers houden dit bijzondere plekje in stand.

Inlichtingen: www.landschapnoordholland.nl/natuurgebieden/eendenkooi-van-der-eng

39. Protestantse Kerk, Castricummerweg 2

Openstelling: op afspraak en bij evenementen

De dorpskerk van Uitgeest was oorspronkelijk gewijd aan Maria Geboorte (8 september). De oudste gedeelten stammen uit de 14de eeuw, waaronder de toren, die nog in laat-romaanse stijl is opgetrokken. Daarna werd de kerk verder uitgebouwd en omstreeks 1500 afgesloten met een laat-gotisch koor. Verdere toevoegingen zijn het zuidportaal en de zuilen en scheibogen langs de smalle zijbeuken. Mooie interieurelementen zijn de zerkenvloer, de preekstoel en het doophek uit de 17de eeuw. In de toren hangt een Hemony-klok (1650); het orgel is gebouwd door P. Flaes (1869).

Inlichtingen: www.kerkuitgeestakersloot.nl

40. Regthuys / Vereniging Oud Uitgeest, achter Kerkbuurt 3

Openstelling: op afspraak en bij evenementen

In 1684 besloten schout en schepenen om het toenmalige rechthuis, waar zij vergaderden en vonnissen velden, te vervangen door een groter gebouw. Boven de ingang werden het stichtingsjaar en het wapen van Uitgeest aangebracht; de wapenstein is later overgebracht naar de woning Sluisbuurt 17. Van het gebruik als gerechtsplaats getuigt de cel op de benedenverdieping; de tralievensters zijn nog zichtbaar aan de zuidgevel. Vóór 1795 stond er voor het gebouw ook een geselpaal voor openbare bestraffing van veroordeelden. Na de instelling van de moderne gemeente was het gebouw tot 1917 in gebruik voor bestuur en secretarie. Daarna raakte het in verval, maar door een actie van architect IJsbrand Kok en burgemeester Wytema van Alkmaar werd het in 1953 van de sloop gered. De benedenverdieping is in gebruik als trouwzaal en de Vereniging Oud Uitgeest huurt de eerste etage.

Inlichtingen: www.ouduitgeest.nl

41. Stokkenfabriek Zonjee, Meldijk 23

Openstelling: bij speciale evenementen, verder alleen op aanvraag

Uitgeest kent een eeuwenlange traditie op het gebied van de ambachtelijke houtbewerking. Al in

de 17de en 18de eeuw was dit het bedrijf van de familie met de toepasselijke naam Stokkemaker. In 1801 nam Bos Zonjee het bedrijf over, en twee eeuwen later wordt het geleid door de negende generatie Zonjee. In zijn lange bestaan produceerde het bedrijf onder anderen ook vogelkooien en kindermeebels, de laatste onder de naam 'Afra'. Het was op verschillende plaatsen in het dorp gevestigd; het huidige gebouw stamt uit 1911. Met fabrieksschoorsteen, loodsen en dienstwoning vormt het complex een zeldzaam voorbeeld van een kleine lokale industrievestiging uit het begin van de 20ste eeuw, die nog steeds in bedrijf is.

Inlichtingen: www.zonjee.nl

42. Gemaal, Meldijk 54

Openstelling: het gemaal is niet te bezichtigen; het atelier is open tijdens lesuren en op afspraak

Het gemaal aan de Meldijk werd gebouwd als stoomgemaal in 1874 volgens ontwerp van W.C. en K. de Wit in neo-classicistische stijl. Het staat bij de uitwateringssluys van het Binnenmeer op het Uitgeestermeer, die dateert uit de late Middeleeuwen. Toen het noodzakelijk werd om het achtergelegen gebied, het Uitgeester- en Heemskerkerbroek, te bepalderen, werden er vijf molens aan de Lagendijk gebouwd. Daarvan is de huidige Tweede Broekermolen (zie nr. 44) de enig overgeblevene. Ook het gemaal zelf werd aangepast aan de tijd: de stoommachine werd in 1925 vervangen door een electromotor. Alleen het deel van het gebouw dat dienst doet als atelier kan worden bezocht.

Inlichtingen: www.schilderschoolrobdereus.nl
of tel. 06-53770070

43. R.K. Kerk 'Onze Lieve Vrouwe Geboorte', Langebuurt 37

Openstelling: dagelijks 9.00 - 16.00 uur; kerkhof dagelijks 9.00 - 17.00 uur (maart t/m oktober 9.00 - 17.30 uur)

In 1832 werd na een lange periode van onderduik in schuilkerken weer een R.K. kerkgebouw in Uitgeest gesticht. In de jaren 1882-84 werd de huidige kerk gebouwd volgens ontwerp van E.J. Margry in neogotische stijl, de bouwtrant die kenmerkend is voor de meeste kerken uit de periode van de katholieke emancipatie. Vanzelfsprekend werd ook de oude wijding aan O.L.V. Geboorte weer aan de kerk verbonden. Het interieur ademt eenzelfde sfeer, met zijn heiligenbeelden, glas-in-loodramen (ontwerp F. Nicolas) en kruiswegstaties. Het pas gerestaureerde Adema-orgel stamt uit 1898. Het baarhuisje op het kerkhof is eveneens opgetrokken in neogotische stijl. Ook de naastgelegen pastorie uit 1884 is een ontwerp van Margry, maar dan volgens de kenmerken van de neo-renaissance.

Inlichtingen: www.rkparochie-uitgeest.nl

44. Tweede Broekermolen, *Lagendijk 8*

Alleen te bezichtigen vanaf de openbare weg

De Tweede Broekermolen, een achtkante Noord-hollandse binnenkruier, is de laatst overgeblevene van de vijf poldermolens van de Uitgeester- en Heemskerkerbroek (1580 ha). Hij werd in 1631 als derde molen gebouwd, maar vanuit het dorp gerekend is het de tweede. De andere vier molens verdwenen tussen 1805 en 1929, maar deze werd als woning verkocht aan oud-molenaar Cor Deijle, die de molen in stand hield. Het in 1874 gebouwde stoomgemaal, dat in 1925 werd omgebouwd tot elektrisch gemaal (zie hiervoor), heeft de taak van de molens overgenomen. Aangezien de molen nog steeds bewoond wordt, is bezichtiging doorgaans niet mogelijk.

Inlichtingen : www.suam.nl

45. Erfgoedpark De Hoop en Molen de Corneliszoon, *Lagendijk 33*

Openstelling: de molen zelf is niet te bezichtigen; wel kan men in de onder de molen gelegen horecagelegenheid voor ijs, taart en andere versnaperingen terecht

Deze kleine achtkante molen op een schuur is genoemd naar Cornelis Cornelisz van Uitgeest, uitvinder van de houtzaagmolen, en werd gebouwd in

2010. Hij verving in dat jaar een eerdere molen, die als poldermolen in het Friese Winsum dienst had gedaan en in 2008 hierheen was overgeplaatst. Plannen om deze molen het middelpunt te laten worden van een Erfgoedpark waarin de vroege ontwikkeling van de industriemolens wordt getoond, worden momenteel verder uitgewerkt.

Inlichtingen:

www.erfgoedparkdehoop.nl of www.suam.nl

46. Fort bij Krommeniedijk (Fort K'IJK), *Lagendijk 22*

Openstelling: zie website

Fort K'IJK (Fort bij Krommeniedijk) is één van de 44 forten, die aan het eind van de 19de eeuw werden gebouwd als onderdeel van de Stelling van Amsterdam. Deze combinatie van een verdedigingslinie met een stelsel van sluizen voor de inundatie (onderwaterzetting) van het land is dermate uniek, dat hij op de werelderfgoedlijst van UNESCO is geplaatst. 'Kijken wordt zien' is het motto van dit fort, waarin ook de Stichting Landschap Noord-Holland participeert. Door middel van een audiotour met stemmen van een fortwachter en een boswachter wordt de bezoeker meegenomen naar de geschiedenis van het fort en het omringende landschap. In de theeschenkerij kan men terecht voor een lafenis. Een deel van het complex is in gebruik voor begeleid wonen voor jongvolwassenen met autisme. Het fort is rolstoeltoegankelijk. Zie voor enkele andere forten ook onder Heemskerk en Beverwijk.

Inlichtingen:

www.landschapnoordholland.nl/fortkijk

GEMEENTE CASTRICUM

Akersloot

Akersloot is ontstaan op twee smalle, parallel lopende strandwallen, de Hongeest en de Kerkgeest. Zij vormen een deel van de oudste strandwalformatie van Noord-Holland, daterende van ca 5000 v.C. Het woord 'geest' dat we ook in de namen Uitgeest en Dorregeest vinden, is een aanduiding voor bouwland op de hogere grond. Dit in tegenstelling tot de wei- en hooilanden aan de randen en in het lager gelegen klei- en veengebied. Vanwege de langgerekte ligging wordt Akersloot nog steeds gekenmerkt door de noord-zuid lopende oude wegen, die vaak voorzien zijn van ligusterhagen. Deze hadden tot doel om de eigendomsgrenzen aan te geven, het vee te geleiden en te voorkomen dat de karren en wagens buiten de sporen van de zandwegen raakten. Tot op de dag van vandaag bepalen de hagen in sterke mate het karakter van Akersloot.

47. Noordermolen, Hoogegeest 47

Alleen te bezichtigen vanaf het langlopende fietspad

De Noordermolen is één van de twee maalwerktuigen van de Groot-Limmerpolder (1480 ha), waardoor het hoger gelegen dorp Akersloot min of meer wordt omarmd. Zijn pendant, de Zuidermolen, werd in 1879 vervangen door het nog bestaande gemaal (zie nr. 51). Het gaat om een zgn. buitenkruier, waar de inrichting om de wiken op de goede windrichting te zetten zich aan de buitenzijde bevindt - dit in tegenstelling tot de meeste Noord-hollandse poldermolens. De molen wordt op vrijwillige basis in bedrijf gehouden, maar is ingericht als woning en daarom niet te bezichtigen.

Inlichtingen: www.suam.nl

48. Korenmolen De Oude Knegt, Pontweg

Noord 2 a

Openstelling: zaterdag 10.00 - 16.00 uur en woensdagmiddag als de vlag uithangt.

De korenmolen De Oude Knegt heeft een zeer bewogen geschiedenis. Al in 1333 was er sprake van een molen waar de inwoners van Akersloot hun graan konden laten malen. Deze werd verwoest in 1572 door Spaanse soldaten, maar is herbouwd. De huidige naam dateert van 1870, maar de molen zelf is daarna nog twee keer ten onder gegaan en herrezen. Na de opheffing van het maalbedrijf bleven er schamele resten over, die dankzij een enthousiaste actie van enkele inwoners weer tot een werkbare molen werden gecompleteerd. Ook deze ging in Nieuwjaarsnacht 2001 in vlammen op, maar werd herbouwd volgens het model van een acht-kante Zaanse grondzeiler. Een molenaarshuisje annex winkeltje compleetert het geheel.

Inlichtingen: www.suam.nl

Route en podcast te horen via www.odeaanhetlandschap-nh.nl/fuisterende-molens/

49. De Groene Valck, Rembrandtsingel 1 a

Openingstijden: woensdag 10.00 - 13.00 uur (behalve juli en augustus)

'De Groene Valck' is de ruimte in het gebouw van de Openbare Bibliotheek waar de Historische Vereniging 'Oud Akersloot' zetelt. Deze vereniging werd opgericht in 1981 met als doelstelling 'het behouden van de schoonheid en het in herinnering

houden van het verleden van het dorp Akersloot en zijn omgeving'. De naam van de locatie, en die van het historische jaarboek, is ontleend aan een bekende herberg in het dorp. Deze werd in 1880 door brand verwoest en is nimmer herbouwd.

Inlichtingen: www.oudakersloot.nl

50. Protestantse kerk en begraafplaats, Dielofslaantje 4

Openstelling: op afspraak en bij evenementen

Oorspronkelijk had ook Akersloot een laatmiddeleeuwse kerk. Deze ondervond dezelfde problemen als veel andere kerken in de omgeving: verwoesting in 1573, herbouw, instorten van de toren in 1652, herbouw - en tenslotte algehele afbraak in 1836. In de plaats daarvan werd de huidige kerk gebouwd in zogenaamde waterstaatsstijl, met gebruikmaking van het materiaal van de gesloopte kerk. Hij bevat een houten geveltoren met een klok van Henricus Both uit 1596, en een in 1895 toegevoegde consistoriekamer. Het interieur bevat een groten-deels 17de-eeuwse zerkenvloer, een 17de-eeuws doophek en een in 1802 door A. Meere gebouwd orgel (dat oorspronkelijk in Egmond aan Zee stond). Ook de begraafplaats rondom de kerk is bezienswaardig door de vele oude grafzerken van generaties inwoners van Akersloot.

Inlichtingen: www.kerkuitgeestakersloot.nl

51. Museum Gemaal 1879, Fielkerweg 4

Openstelling: april t/m september, zondag 13.30 - 16.30 uur en op aanvraag (ook voor scholen)

Het gemaal, een provinciaal monument, is in 1879 gebouwd ter vervanging van de Zuidermolen van de Groot Limmerpolder (de Noordermolen is tot op heden gehandhaafd). Aanvankelijk was het een stoomgemaal, maar de aandrijving van de grote vijzel werd in 1919 vervangen door een elektromotor. Toen in 1990 een nieuw, automatisch werkend en op afstand bedienbaar poldergemaal was gebouwd, verloor het oude gebouw zijn functie.

Vrijwilligers trokken zich het lot van de historische installatie aan, zorgden dat het gerestaureerd werd en gaven het een bestemming als museum voor de poldergeschiedenis en expositieruimte op de plaats, waar vroeger de stoomketel stond. Op de bovenverdieping vindt men uitleg over de geschiedenis van het Oer-IJ.

Inlichtingen:

www.gemaal1879.nl en www.oerij.eu

De Woude

De Woude is onderdeel van het ooit zeer uitgestrekte veengebied in het binnenland van Noord-Holland, dat in de middeleeuwen is ontgonnen voor de landbouw. Door bodemdaling en afkalving is het areaal sterk gekrompen; er ontstonden grote plassen, zoals de Schermer en de Starnmeer, die naderhand zijn drooggelegd. Het Alkmaardermeer, dat De Woude aan de west- en noordzijde begrenst, is open water gebleven. De zuidgrens wordt gevormd door het water de Stierop, dat het scheidt van de Krommenieër Woudpolder, eveneens een deel van een oude veenontginning. Tot het midden van de 19de eeuw was De Woude aan de oostzijde via de Oostwouder Polder verbonden met de Starnmeer, maar na het doortrekken van de Markervaart werd het ook aan de oostzijde weer door water begrensd. Het is nu nog steeds een echt eiland, dat alleen over water te bereiken is en slechts toegankelijk is voor 'verkeer te voet' - dus ook niet voor fietsers.

52. Kerkje De Kemphaan

Openstelling: op afspraak

In 1838 kreeg De Woude een klein hervormd kerkje, opgetrokken van hout en voorzien van een bescheiden torentje. Na de sluiting in 1964 raakte het in verval. Een initiatief van de inwoners zorgde ervoor, dat na sloop van het oude gebouwtje een

nieuw kerkje verrees, dat een getrouwe copie werd van het origineel. Het kreeg de naam 'De Kemp-haan' en wordt gebruikt als dorpshuis voor sociale en culturele activiteiten, en kan tevens worden gehuurd voor festiviteiten 'van buiten'.

Inlichtingen: kemphaan@dewoude.net

Castricum

Het dorp Castricum is ontstaan op een zandeiland langs het vroegere Oer-IJ. Sporen van deze riviertak, die tot in de Romeinse tijd bestond en hier in zee uitmondde, zijn nog in het landschap terug te vinden. Het meest markant is de Schulpvaart, die te volgen is vanaf het Stet aan de noordkant van het dorp met een bocht bij de Limmerbrug in de richting van Uitgeest. Deze vaart vormde tot 1812 ook de grens met de toen zelfstandige gemeente Bakkum. De oude monding is later overstoven geraakt door de hoge jonge duinen, die het dorp aan de westkant markeren. Het lage land langs de oude geulen werd stukje bij beetje ingedijkt, waarbij hier en daar kleine nederzettingen ontstonden. Voorbeelden zijn het gebied tussen het Zeerijds- en Zuiderdijkje en het gehucht Heemstede aan het einde van de Maer- of Korendijk. Vele eeuwen lang was de landbouw de voornaamste bron van bestaan; daaraan herinneren de 38 nog bewaarde stolpboerderijen, die nu alle tot woonhuis zijn verbouwd. Castricum groeide van een klein dorp uit na de komst van de spoorverbinding in 1867. Ook de vestiging van het psychiatrisch ziekenhuis 'Duin en Bosch' (1909), de ontwikkeling van het toerisme en de vestiging van veel forenzen droegen bij aan een sterke groei. Het landgoed waarop de paviljoens van het ziekenhuis waren gevestigd, heeft tegenwoordig naast ruimte voor woningbouw voor een groot deel een recreatieve bestemming. Wellicht krijgt ook

de zogenaamde 'Kunstbunker' op het door het PWN beheerde duinterrein binnen afzienbare tijd een openbare functie. Deze bunker, gebouwd voor het veilig opslaan van kunstschaten in oorlogstijd, is ook daadwerkelijk gebruikt; zo is Rembrandts 'Nachtwacht' er enige tijd in opgerolde toestand opgeborgen geweest. In de beide bestaande museale instellingen, 'De Duynkant' en het Huis van Hilde, kan men zich uitgebreid informeren over de boeiende geschiedenis van deze omgeving.

53. Landgoed Duin en Bosch, De Oude Keuken, Oude Parklaan 117

Openstelling: vrije wandeling over het terrein, gebouwen alleen open bij speciale gelegenheden; De Oude Keuken dagelijks 9.00 - 18.00 uur

Het psychiatrisch ziekenhuis Duin en Bosch kent een meer dan honderdjarige geschiedenis; het werd geopend in 1909. Aanvankelijk had dit het karakter van veel instellingen uit die tijd, met paviljoens verspreid over bosrijk, maar gesloten terrein. Door veranderingen in de opvattingen over psychiatrische zorg zijn deze grote complexen verdwenen. Van de zes oorspronkelijke paviljoens zijn hier uiteindelijk twee gebouwen als monument bewaard gebleven, terwijl de vervangende nieuwbouw uit de jaren 1960 tot 1980 inmiddels ook weer is gesloopt. De eigenlijke zorginstelling heeft zich in het westelijk gedeelte teruggetrokken, het oostelijk deel heeft een woonbestemming gekregen (met nieuwbouw) en het monumentale centrumdeel van het landgoed herbergt verschillende functies (werken, wonen, zorg en recreatie). Ook is een deel van het terrein, met daarop de oude begraafplaats, overgenomen door het PWN als natuurgebied. Het voormalige duinboerderijstampt al uit de periode vóór de stichting. In Grand Café 'De Oude Keuken' worden regelmatig podiumvoorstellingen gegeven.

Inlichtingen: www.deoudekeuken.net

54. Landgoed Duin en Bosch, Voormalige dokterswoning, Van Oldenbarneveldweg 32

Openstelling: elke vrijdag 13.00 - 18.00 uur en elk tweede weekend van de maand zaterdag en zondag 13.00 - 18.00 uur

De zes monumentale villa's aan de Van Oldenbarneveldweg staan bekend als de 'dokterswoningen'. Ze werden door de Amsterdamse architect F.W.M. Poggenbeek ontworpen in rationalistische stijl aan de rand van het oorspronkelijke ziekenhuisterrein. Het pand nr 37 werd gebouwd in 1907-1908 voor de adjunctdirecteur van Duin en Bosch en is thans eigendom van beeldhouwer en fotograaf Marina Pronk. Er zijn regelmatig exposities in de galerie op de benedenverdieping en in de beeldentuin, waarbij zij samenwerkt met kunstschilder Sabrina Tacci en het kunstenaarscollectief CAKtwo. De eerste en tweede verdieping zijn in gebruik als woonhuis.

Inlichtingen: www.marinafotografie.nl

55. De Duynkant, Geversweg 1 B

Openstelling: elke eerste en derde zondag in de maand, 13.30 - 16.00 uur

De Stichting Werkgroep Oud Castricum werd opgericht in 1967 en houdt zich bezig met het erfgoed van Castricum en Bakkum in de breedste zin, onder meer door het uitgeven van een jaarboek en het beheren van een omvangrijk beeldarchief. In het in 2018 vernieuwde en uitgebreide onderkomen van de stichting wordt aandacht besteed aan de

geschiedenis van het dorp en zijn omgeving. Ieder jaar wordt er een thematentoonstelling ingericht, die meestal aansluit bij een algemeen onderwerp.

Inlichtingen: www.oud-castricum.nl

56. Hof van Kijk Uit, Oude Schulpweg 4

Openstelling: vrijdag en zondag 10.00 - 17.00 uur

Hof van Kijk Uit is gevestigd in de voormalige woning van Jonkheer Frits Gevers, die hier vanaf 1924 tot en met 1983 heeft gewoond. Het Castricumse duingebied en het landgoed Marquette waren toen eigendom van de familie Gevers. Deze familie raakte wegens de Crisis van 1929 in de financiële problemen en besloot in 1933 om het duinterrein aan de provincie Noord-Holland te verkopen. Daarbij werd afgesproken dat Frits zijn leven lang in het jachthuis mocht blijven wonen.

Inlichtingen: www.hofvankijkuit.nl

57. Museum Huis van Hilde, Westersplein 6

Openstelling: dinsdag t/m vrijdag 9.00 - 17.00 uur, zaterdag en zondag 11.00 - 17.00 uur, maandag gesloten

Het archeologiemuseum Huis van Hilde, een provinciale instelling, is genoemd naar een vrouw van wie het graf in deze omgeving is gevonden. Zij leefde in de tweede helft van de 4de eeuw en kreeg van de onderzoekers de naam Hilde. Een levens-echte reconstructie van haar uiterlijk is te zien in de expositie, naast verbeeldingen van nog 17

andere vroege bewoners van Noord-Holland. De geschiedenis van de provincie wordt op chronologische wijze getoond aan de hand van meer dan 1000 archeologische vondsten. Er zijn regelmatige thematentoonstellingen en activiteiten voor kinderen. Een wandelroute 'In het voetspoor van Hilde' is aan de balie verkrijgbaar. De toegang is gratis met de museumkaart.

Inlichtingen: www.huisvanhilde.nl

58. Protestantse Kerk, Kerkpad 1

Openstelling: donderdag 10.00 - 12.00 uur

Het oudste gedeelte van de dorpskerk van Castricum, gewijd aan Pancratius of St Pancras, stamt mogelijk nog uit de 11de eeuw. Dit in tufsteen opgetrokken schip werd in de 15de eeuw voorzien van een toren en een nieuw, in gotische stijl opgetrokken koor. Bij de invoering van de Reformatie werd de kerk toegewezen aan de protestanten; de katholieken kwamen voortaan bijeen in een schuilkerk aan de Breedeweg. Tot de inventaris behoren een priesterzkerk (1512), een stenen doopvont (1519), een doophek met doopboog (1742) en een kabinetorgel, gebouwd door Christiaan Müller (ca 1740). De kerk, gerestaureerd in de jaren 1953-54, vervult een belangrijke rol in de gemeenschap van Castricum, zowel voor kerkelijke als voor algemeen maatschappelijke activiteiten.

Inlichtingen: www.pkcastricum.nl

59. Rooms-Katholieke kerk 'Sint Pancratius-kerk', Dorpsstraat 115

Openstelling: vrijdag 9.30 - 11.00 uur

Tot 1858 kerkten de Rooms-Katholieke inwoners van Castricum in de schuilkerk aan de Breedeweg. Daarna werd aan de Alkmaarderstraatweg (nu Dorpsstraat) een nieuwe kerk gebouwd. Ondanks verbouwingen bleek deze op den duur te klein te zijn, en dat leidde tot het oprichten van de huidige kerk in 1909-10 volgens het ontwerp van architect Jan Stuyt (die ook tekende voor de R.K. kerk van Egmond aan den Hoef, de kapel van O.L.V. ter

Nood in Heiloo en het raadhuis van Castricum). Er werd welbewust gekozen voor de neogotische stijl, zowel voor exterieur als interieur; hiermee werd zoals ook elders teruggerepen op de middeleeuwse traditie van de 'enige en algemene' kerk van Rome. Opvallend zijn het hoofdaltaar, de kruiswegstaties en gebrandschilderde ramen (ontwerp F. van Balendonk). Ook de naastgelegen pastorie en het zusterhuis met bewaar- en naaischool zijn een ontwerp van Stuyt. Achter deze monumentale gebouwen bevinden zich de Sint Pancratius begraafplaats (1858) en een prachtige pastorietauin.

Inlichtingen: www.degoedeherdercastricum.nl

Limmen

Het dorp Limmen ligt op de zuidpunt van de lange en brede strandwal, waarop ook Heiloo en Alkmaar zijn ontstaan. Het wordt van het naburige Castricum gescheiden door een stroomgeul van het voormalige Oer-IJ, waarvan de Schulpvaart nog een rest vormt. Ook de Limmerdie (aan de oostkant) en het Vennewater (aan de westkant) zijn een onderdeel van deze in het landschap nog herkenbare riviermonding. Het dorp zelf is vroeg-middeleeuws, maar er zijn bodemvondsten gedaan die wijzen op bewoning vanaf het moment dat deze strandwal werd gevormd (ca 2500 v.C.). Het grondgebied van de vroeger zelfstandige gemeente strekt zich mede uit over het lage land langs de vaart, waar de vroege aandijkingen Limmerkoog en De Nes zijn te vinden. De Kerkbuurt met de uit ca 1100 stammende kerk ligt dus heel centraal. De vaarten en kreken werden gebruikt voor verkeer over water, waarvan ook de haventjes met stetten (laad- en losplaatsen) aan de oostzijde van de strandwal getuigen. Het dorp is vermaard vanwege de bollenteelt, zijn jaarlijkse bloemencorso en de alleen in het voorjaar geopende Hortus Bulborum.

60. Hortus Bulborum , Zuiderkerkelaan 23 a

Openstelling: 1 april - 15 mei, maandag t/m zaterdag 10.00 - 17.00 uur, zondag 12.00 - 17.00 uur

De basis voor deze Hortus werd gelegd in 1924 door de Limmer schoolmeester Pieter Boschma. Zijn verzameling van historische bol- en knolgewassen groeide uit tot 4500 variëteiten van tulpen, narcissen, hyacinten, crocussen en fritilleia's (w.o. keizerskroon en kievitsbloem). Doelstelling is instandhouding van de met name in Holland gekweekte rassen, die in de 17de eeuw buitengewoon populair werden en veelvuldig zijn afgebeeld op stillevenen en andere schilderijen van meesters uit de Gouden Eeuw.

Inlichtingen: www.hortus-bulborum.nl

61. Protestantse kerk, Zuiderkerkenlaan 25

Openstelling: op afspraak voor groepen vanaf 8 personen

Het dorp Limmen wordt als Limbon al genoemd in het begin van de 10de eeuw. Het was eigendom van het bisdom Utrecht, wat ook de hoge leeftijd van de kerk verklaart. De oudste delen, opgetrokken uit tufsteen, stammen uit ca 1100. De toren is

laat-romaans (ca 1200), schip en (nu verdwenen) koor zijn rond 1300 gebouwd. Als zoveel kerken werd ook dit aan Sint Maarten gewijde godshuis in 1573 verwoest. De nieuwe, hervormde gemeente heeft de ruïnes maar gedeeltelijk herbouwd en zo kreeg het kerkje zijn huidige, eenbeukige vorm met ingebouwde toren. Het is gedekt met een houten tongewelf. Het interieur telt een preekstoel met doophek en doopboog (17de en 18de eeuw), overhuifde herenbanken (18de eeuw) en een orgel gebouwd door P. Flaes (1877). Bijzonder zijn de grafkelder, twee rouwborden en een houten gemarmerd grafmonument van de familie Du Peyrou. Deze familie was in de 18de eeuw eigenaar van de Ambachtsheerlijkheid Limmen.

Inlichtingen: www.pknlimmen.nl
of tel. 072-505871

62. Voormalige school, onderkomen van de Stichting Oud Limmen, Schoolweg 1

Openstelling: maandag 10.00 - 12.00 en 19.00 - 21.00 uur (behalve juli en augustus)

Op de plek van deze oude dorpsschool moet al in de 16de eeuw een schoolmeesterswoning hebben gestaan - dicht bij de kerk. Een onderwijzer was meestal ook koster, voorzanger, klokkeluiden en doodgraver. In 1860 werd besloten om een nieuwe school en onderwijzerswoning te bouwen met daaraan vast een Raadkamer voor de vergaderingen van de gemeenteraad. Het schooltje was oorspronkelijk kleiner; in 1903 werd een verbinding gemaakt met het naastgelegen pand. Het oude Schoolmeesters- of Schoolhoudershuis is nu het gezamenlijk onderkomen van de Stichting Oud Limmen en de Muziekvereniging Excelsior.

Inlichtingen: www.oudlimmen.nl

63. R.K. St Corneliuskerk, Dusseldorperweg 76

Openstelling: op aanvraag

De St Corneliuskerk is een driebeukige basilicale kruiskerk met toren in neogotische stijl, gebouwd in 1901-02 door J.H. van Groenendaal en P. Snel ter vervanging van een gebouw uit 1855. In de kerk hangen schilderijen van de oude schutspatroon St Maarten en de nieuwe beschermheilige St Cornelius, terwijl aan de voorzijde beelden staan van Cornelius en Willibrordus. De Mariakapel, de doopkapel en het priesterkoor zijn voorzien van gebrandschilderde ramen. In 2018 werd de kerk door een felle brand getroffen, waarbij een altaarstuk met de H. Cornelius verloren ging, evenals de beide orgels. De preekstoel werd zwaar beschadigd, maar kon worden gerestaureerd. Door een enorme inzet van de parochianen is het gebouw weer in oude luister hersteld en op verantwoorde wijze gemoderniseerd.

Inlichtingen: www.corneliuskerk-limmen.nl

GEMEENTE HEILOO

Heiloo heette aanvankelijk 'Heilighenlo', een bosgebied waaraan een mystieke betekenis werd toegekend. Die religieuze roep heeft het door de eeuwen heen in verschillende vormen bewaard. In de Witte Kerk met de Willibrordusput, waarvoor de missionaris zelf de grondslag zou hebben gelegd. Bij de kapel van O.L.V. ter Nood met een tweede heilige bron, de Runxputte, en het Groot-Seminarie in het voormalige klooster aldaar, dat zijn naam draagt. En in het Landgoed van de vroegere Willibrordusstichting, nu het kloppend cultureel hart van Heiloo. Dat vervolgens weer verbonden is met die twee andere landgoederen, Ter Coulster en Nijenburg in het uitgestrekte Heilooer Bos. Dankzij de buitenplaatsen en de bosrijke omgeving was Heiloo al vroeg geliefd bij wandelaars en kunstenaars - zoals de Heilooer Kring in de 19de eeuw. Nog steeds vinden we er vele plaatsen van ontspanning, zoals de Cultuurkoepel van de Willibrordusstichting, de theekoepel van Ter Coulster, de Kattenberg in het Heilooer Bos en de ijsbaan bij de Zandersloot. Inlichtingen: www.heiloo.nl en www.hvheiloo.nl

64. Heiligdom Onze Lieve Vrouw ter Nood en Julianaklooster, Kapellaan 146

Openstelling: Heiligdom dagelijks van 8.30 - 19.30 uur, 's winters tot 17.00 uur; Gastenhuis maandag t/m vrijdag 9.00 - 15.00 uur

Het Heiligdom Onze Lieve Vrouw ter Nood is de belangrijkste Mariale bedevaartplaats boven het Noordzeekanaal. Al in 1409 wordt gesproken van de 'Capel' en 'het putje van Heiloo', ook wel aangeduid als de 'Runxputte'. Pelgrims kwamen van heinde en verre om genezing te zoeken bij het zuivere water in de put. Na de verwoesting van het geheel in 1573 bleef de aantrekkingskracht bestaan, en toen de bron in 1713 als door een wonder weer water gaf ontstond een nieuwe bedevaarttraditie. Het huidige complex verrees vanaf

1913 en omvat naast de put de Genadekapel en de Grote Bedevaartkapel. Beide zijn ontworpen door Jan Stuyt (1868-1934) die ook de R.K. kerken in Castricum en Egmond aan den Hoef bouwde. Het Julianaklooster van architect H.W. Valk (1886-1973) werd in 1932 gebouwd als moederhuis van de Congregatie van de Zusters van de Heilige Juliana de Falconieri. Het is nu gastenhuis en conferentiecentrum, en tevens seminarie van het bisdom. In het bedevaartpark vindt men er een reeks van 14 kruiswegstaties, waarvan één is uitgevoerd als Calvarie (Kruisbeeld).

Inlichtingen: www.olvternood.nl

65. Landgoed Willibrordus

Openstelling: zie de afzonderlijke objecten, die alle toegankelijk zijn vanaf Kennemerstraatweg 464

De H. Willibrord, de eerste bisschop van ons land, is ook de schutpatroon van Heiloo. De 'Witte Kerk' en de naastgelegen put zijn vanouds aan hem gewijd en ook het Groot-Seminarie dat het Julianaklooster is ondergebracht (zie hierboven) draagt zijn naam. De keuze van zijn naam voor het R.K. psychiatrisch ziekenhuiscomplex, dat in 1927 gesticht werd op het vroegere landgoed Ypstein, lag dus voor de hand. Sinds de fusie met een aantal andere instellingen voor geestelijke volksgezondheid in 1997 is de oude functie voor een deel gehandhaafd, terwijl een ander deel werd ingericht voor algemene en culturele doeleinden. De vier cultuurhistorische instellingen vormen samen het Museumkwartier: www.museumkwartierheiloo.nl

De verschillende gebouwen op het terrein zijn ontworpen door H.J.W. Thunnissen en J.B. Hendriks in traditionele stijl. Ze omvatten acht paviljoens, een hoofdgebouw, een kapel en een aantal dienstwoningen. Het hoofdgebouw dient nu als bedrijfsverzamelgebouw, de kapel werd Cultuurkoepel (zie hierna), het paviljoen Cornelius is verbouwd tot appartementen en er zijn ook nieuwe wooncomplexen neergezet. Er is een theeschenkerij 'De Trog', een restaurant 'Keuken met Karakter'

en maar liefst vier museale instellingen hebben hier onderdak gevonden (zie hierna). Bij het hier tevens gevestigde VVV-informatiepunt kan men alles over het landgoed te weten komen. Er is een wandelroute uitgezet, die Willibrordus verbindt met de landgoederen Ter Coulster en Nijenburg.

Inlichtingen:

www.landgoedwillibrordus.nl en (via een RQ op te halen bij de luisterpalen op het landgoed): www.wandelnetwerknoodholland.nl/startpunten/route/landgoederenroute-heiloo/65038

66. Hoofdgebouw (nu Willibrordus Business Centrum) en Cultuurkoepel

Openstelling: het hoofdgebouw op aanvraag; de koepel regelmatig bij culturele activiteiten

Het hoofdgebouw van de oude 'Willibrordusstichting' is herbestemd tot bedrijfsverzamelgebouw. De rijke historie van het gebouw, waarin de broeders van de orde van Onze Lieve Vrouwe van Lourdes een hoofdrol spelen, levert bijzondere verhalen op.

Inlichtingen: www.wbcheiloo.nl

De in 1940 ingewijde Mariakapel werd in 2014 omgedoopt tot Cultuurkoepel Heiloo. Dit markante gebouw met zijn fraaie gebrandschilderde ramen van de hand van K. Trautwein is nog steeds een baken voor de wijde omgeving. De culturele

activiteiten zijn zeer gevarieerd: literaire avonden, kleinkunst, toneel, lezingen, diners chantant en vooral veel muziek. Tevens kan de kapel voor zakelijke bijeenkomsten en voor rouw- en trouwplechtigheden worden gebruikt.

Inlichtingen (ook voor het programma):

www.cultuurkoepelheiloo.nl

67. Archeologisch Museum Baduhenna

Openstelling: woensdag 10.00 - 12.00 uur, zaterdag 14.00 - 17.00 uur

Het Archeologisch Museum Baduhenna ontleent zijn naam aan een woud in deze omgeving, waar in 28 n.C. slag is geleverd tussen de Romeinen en de Friezen. Het herbergt bodemvondsten die in en rond Heiloo zijn gedaan, veelal bij opgravingen waaraan ook leden van de gelijknamige werkgroep hebben deelgenomen. Ze geven een beeld van 4000 jaar bewoningsgeschiedenis. Ieder jaar zijn er nieuwe thematentoonstellingen, die vaak aansluiten bij het onderwerp van Open Monumentendag.

Inlichtingen: www.baduhenna.nl

68. Historisch Museum Heiloo

Openstelling: dinsdag 19.00 - 21.00 uur, zaterdag en zondag 14.00 - 17.00 uur

Het in 2019 nieuw ingerichte Historisch Museum Heiloo is het visitekaartje van de Historische Vereniging Heiloo. Hier kan de bezoeker een tijdlijn volgen van 4000 jaar bewoningsgeschiedenis aan de hand van voorwerpen, foto's, teksten, informatiepanelen en beeldschermen. Tot de bijzondere stukken behoort de veilingklok, een gemeentelijk monument. Speciale aandacht wordt gegeven aan de Kring van Heiloo, een literair gezelschap dat in de 19de eeuw in de pastorie van ds J.P. Hasebroek bijeenkwam, onder wie Nicolaas Beets, W.J. Hofdijk en Truitje Bosboom-Toussaint. Het recente Stolpersteine-project ter nagedachtenis van de

omgekomen Joodse inwoners heeft eveneens een speciale plaats gekregen. Ieder jaar zijn er enkele themaexposities. In de filmzaal worden regelmatig historische beelden vertoond en lezingen gehouden. Ook de publicaties van de vereniging zijn hier verkrijgbaar.

Inlichtingen: www.historischmuseumheiloo.nl

69. Toverlantaarn Museum Heiloo

Openstelling: iedere 1ste en 3de zaterdag en iedere 2de en 4de woensdag van de maand, 13.00 - 16.00 uur

De toverlantaarn is een 17de-eeuwse uitvinding van de grote Nederlandse geleerde Christiaan Huygens. Het is een voorloper van de moderne projector en het eerste apparaat waar men 'bewegend beeld' mee kon projecteren. Het museum is opgezet door Martin Vliegthart en gevestigd in het souterrain rechts onder in het WBC hoofdgebouw. De collectie is een van de grootste in Nederland en bestaat uit ongeveer 400 toverlantaarns, van zeer groot tot speelgoedformaat, en vele bijbehorende projectieplaten, daterende uit de vroege 18de tot het begin van de 20ste eeuw. Omstreeks 1920 zijn de laatste toverlantaarns vervaardigd; daarna zijn ze verdrongen door de filmprojector. De plaatjes zijn met hun bonte kleuren een attractie op zich.

Inlichtingen: www.magiclantern.nl

70. Verhalenkamer (tevens VVV-informatiepunt)

Openstelling: dinsdag t/m zaterdag 11.00 - 16.00 uur,
zondag 12.00 - 16.00 uur

Tot medio 2016 was in één van de paviljoens het Museum Willibrordus ondergebracht, dat de geschiedenis van de instelling en van de psychiatrie in beeld bracht. Deze wordt nu verteld in de 'Verhalenkamer', waar tevens aandacht wordt gegeven aan de huidige ontwikkelingen in de psychiatrie, met inbegrip van maandelijks herstelverhalen van (ex-)cliënten. Bezoek vooral ook het nieuwe VerhalenKabinet waarin 5 korte verhalen van (ex-) cliënten en twee medewerkers van GGZ NHN te zien zijn. Er is een permanente expositie 'Waanzin in de wereldliteratuur' met een groeiende verzameling romans.

Inlichtingen: www.verhalenkamerwillibrordus.nl

71. Gedenkplaats Oase van Rust

Openstelling: openbaar toegankelijk

In het voorjaar van 2018 vond een renovatie plaats van de oude begraafplaats op het terrein. Deze is in gebruik geweest van 1930 tot 1968. Er liggen ruim zevenhonderd personen begraven: patiënten, broeders, artsen en rectoren. Een rector van de Stichting gaf eens te kennen dat hij geen andere plaats wist waar zoveel verdriet én moed, wanhoop én uithoudingsvermogen begraven lagen. De begraafplaats gaat nu verder onder de naam Oase

van Rust, met rechts vooraan een stilteplek, gemarkeerd door een klein monument.

Inlichtingen: www.landgoedwillibrordus.nl/posts/begraafplaatswandeling

72. Pakhuis Dekker, Holleweg 100

Openstelling: bij evenementen en speciale gelegenheden

Het 'Pakhuis Dekker' werd gesticht door Jac. Dekker als opslagruimte voor zijn zaadhandel, en is in drie fasen (1923, 1928 en 1933) uitgebreid tot zijn huidige omvang met het karakteristieke mansardedak. In de Tweede Wereldoorlog was ook het kantoor van het bedrijf in het gebouw gevestigd; tegelijkertijd bood het onderdak aan de kostbare bibliotheek van de Abdij van Egmond - en aan een drukkerijtje van de illegale pers en bijeenkomsten van het verzet. Na het overlijden van Jac. Dekker in 1954 nam zijn zoon Jan de zaadhandel over en hield die draaiende tot 1986. Daarnaast speelde Jan Dekker als raadslid en wethouder een belangrijke rol in de gemeentepolitiek. Na een aantal jaren van leegstand werd het pand door de nieuwe eigenaar geheel gerestaureerd en ingericht tot multi-functieel centrum 'PakhuisDekker'.

Inlichtingen: www.pakhuisdekker.nl

73. Landgoed Ter Coulster, Kennemerstraatweg 432

Openstelling: dagelijks tussen zonsopgang en zonsondergang

Al omstreeks 1400 is sprake van een Huis Ter Coulster, eigendom van Willem van den Coulster. Dit kasteelachtige gebouw werd in 1788 gesloopt. Het bijbehorende landgoed kwam in 1808 in handen van de familie De Dieu-Fontein Verschuur-van der Feen de Lille. Deze familie woonde in Alkmaar in het 18de-eeuwse Huize De Dieu in de Langestraat, en bouwde een houten zomerwoning op het domein. Deze werd alweer halverwege de 19de eeuw gesloopt. Vanuit de theekeupel aan de rand van het bos (1891, gemeentelijk monument) keek men vroeger uit op het landgoed Nijenburg en de Grote Kerk van Alkmaar. De boerderij Ter

Coulster Hof verrees op de fundamenteën en de kelders van het oude kasteel. De pilaren van het toegangshek met de familiewapens, vastgehouden door leeuwen (17de-eeuws, rijksmonument), zijn in 2015 gerestaureerd.

Inlichtingen: www.tercoulster.nl

74. Witte Kerk en toren, Heerenweg 34

Openstelling: in de zomermaanden iedere woensdag, 11.00 - 16.00 uur

Willibrord persoonlijk zou omstreeks 720 op deze plaats een houten kerkje hebben gebouwd. In de 12de eeuw werd begonnen met de bouw van een kerk in tufsteen, waarvan nog delen in het schip zichtbaar zijn. Omstreeks 1200 werd de romaanse toren gebouwd, die in de 15de eeuw werd verhoogd in gotische stijl. In die tijd kwam ook het dwars-schip tot stand. Na de verwoesting in 1573 werd alleen het schip herbouwd; de resten van het koor werden in 1765 gesloopt. Het houten tongewelf dateert van 1843. Het interieur bevat onder meer herinneringen aan de heren van Cats van Ter Coulster (kroonluchters, portaalhek, lezenaars en nu gesloten grafkelder). Sinds 2020 is ook één van de hier gevonden sarcophagen in de kerk te bezichtigen. Er zijn twee orgels: een 18de-eeuws balustradeorgel met een in 1966 vernieuwd binnenwerk en een vroeg 19de-eeuws kabinetorgel. Tegen de kerkhofmuur bevindt zich de Willibrordusput, die in zijn huidige vorm waarschijnlijk nog laatmiddeleeuws

is. Ook een gedeelte van de oude begraafplaats rond de kerk wordt zorgvuldig in stand gehouden en is een bezoek waard. De Stichting Witte Kerk Heiloo streeft ernaar om de kerk voor een breed publiek open te stellen, onder het motto "De Witte Kerk is van ons allemaal!"

Inlichtingen: www.wittekerk-heiloo.nl

75. De Hutkoffer, Heerenweg 21

Openstelling: donderdag, vrijdag en zaterdag 12.00 - 17.00 uur

De Hutkoffer is een eenvoudige boerenwoning uit het einde van de 17de eeuw, waarin veel van de originele constructie bewaard is gebleven. Het huisje heeft een voor deze streek kenmerkende houten topgevel en bezit ook een betegelde schouw. De huidige eigenaars is er veel aan gelegen de oorspronkelijke situatie in stand te houden; zij hebben onder meer de oude bedsteden hersteld. Het glas-in-lood en de kunstwerken die Lucia Admiraal in haar atelier in het huisje toont bevatten vaak een stukje geschiedenis of een bepaalde symboliek. Zij informeert de bezoekers graag over de bijzondere verhalen van de Hutkoffer, maar ook over haar werk en de gebruikte technieken.

Inlichtingen: www.glasatelierheiloo.nl

76. Nijenburg, Kennemerstraatweg 278

Openstelling: vrije wandeling in het parkbos; hoofdhuis alleen met gids

Deze vroeg 18de-eeuwse buitenplaats is eigendom van de Vereniging Hendrick de Keyser (hoofdhuis en koetshuis) en de Vereniging Natuurmonumenten (het parkbos). Het hoofdhuis werd in 1709 gebouwd voor Gerard van Egmond van de Nijenburg, en is in 1830 in Empirestijl gemoderniseerd. Daarbij werden de gevels wit gepleisterd en de vensters vergroot. Vanuit het huis gaat een zichtas pal west tot aan de rand van het Heilooer Bos. Dit bos is grotendeels aangeplant, maar bevat naast resten van tuinwallen en zeer oude beuken ook slingerpaden en dichte bosschages. Bezienswaardig zijn verder

de theekoepel ('comédie') en een uitzichtspunt, de Kattenberg. In het hoofdhuis worden regelmatig rondleidingen gehouden o.l.v. gidsen van de Historische Vereniging Heiloo.

Inlichtingen: www.hendrickdekeyser.nl
en www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/nijenburg
en over rondleidingen: www.hvheiloo.nl

77. Varnebroekmolen, nabij Het Maalwater 8

Openstelling: op aanvraag

Dit kleine poldermolentje van het type wipmolen stond aanvankelijk in het poldertje Varnebroek ten zuiden van de Kalkovensweg onder Alkmaar. Het was daar omstreeks 1860 door een particuliere eigenaar gebouwd, en moest in 1972 wijken voor stadsuitbreiding. De gemeente Heiloo zorgde voor een herbouw in maalvaardige staat op de plaats van de voormalige molen van de polder Het Maalwater in 1974. De molen is bereikbaar via de linker kade vanaf het begin van het Zomerdijkje.

Inlichtingen: info@molenstichtingalkmaar.nl

GEMEENTE BERGEN

Egmond-Binnen

Egmond-Binnen, dat oorspronkelijk Hallem heette, geldt als het oudste van de drie dorpen die de naam Egmond dragen. Het kwam op door de vestiging van de Benedictijner Abdij in het midden van de tiende eeuw onder de hoge bescherming van de Graven van Holland. In de schaduw van het kloostercomplex, langs de huidige Abdijlaan, ontwikkelde zich een kleine handelsnederzetting met een eigen haventje. Dit ligt er nog steeds, opzij van het kerkhof - nu als begin van de Egmonder Binnenvaart die tevens de polderboezem vormt. De bouw van dijkjes, begonnen door de monniken omstreeks 1100, werd in de jaren 1564-65 bekroond door de droogmaking van de Berger- en Egmondermeer. De Abdij is in 1573 verwoest; even ten zuiden van de oude plek werd in 1934 begonnen met de bouw van de huidige Abdij.

78. Adelbertusakker, Adelbertusweg 31

Openstelling: vrij toegankelijk

Volgens de overlevering zou de Angelsaksische prediker Adelbert in 695 zijn meegereisd naar de Lage Landen met Willibrord, de eerste bisschop van Utrecht. Na een werkzaam leven in en rond Egmond is hij op deze plek begraven, die vervolgens een bedevaartplaats werd. Nadat was besloten om zijn stoffelijke resten over te brengen naar de nieuw gestichte Abdij (zie hierna), welde op de plaats van het graf een heilzame bron op - de Adelbertusput. Het daar gebouwde kapelletje is sinds lang verdwenen, maar de contouren zijn in de jaren 1930 opnieuw in het terrein aangegeven.

Inlichtingen: www.adelbertusakker.nl

79. Boerderij Nieuw Westert,

Oude Schulpweg 18

Openstelling: voor gasten vrij toegankelijk

Boerderij Nieuw Westert werd in 1936, samen met de bijbehorende paardenstal, verbouwd door restauratiearchitect C.W. Royaards uit Schoorl. De toen al bestaande naam is ontleend aan een 17de-eeuwse duinboerderij, die iets verderop, ten zuidwesten van de Adelbertusakker, heeft gelegen. Bij de bouw heeft de architect gebruik gemaakt van oude elementen, afkomstig van gesloopte, traditioneel gebouwde huizen uit de streek, waardoor een authentiek in- en exterieur is verkregen. Begin 2019 werd het pand, inmiddels rijksmonument, door een felle brand getroffen, maar inmiddels is het zoveel mogelijk in oude staat herbouwd, met uitzondering van de stal.

Inlichtingen: www.nieuwwestert.nl

80. Abdij van Egmond, Abdijlaan 26 (kerk),

Vennewatersweg 27a (winkel en museum)

Openstelling: Abdijkerk vrij toegankelijk; winkel en museum dinsdag t/m zaterdag 12.00 - 16.30 uur

De grafelijke Abdij van Egmond werd in het midden van de 10de eeuw gesticht en vormde vele honderden jaren het middelpunt van vroomheid en geleerdheid in Holland. Na de verwoesting in 1573 bleven de ruïnes nog ruim twee eeuwen liggen; ze waren een dankbaar object voor schilders en tekenaars. In 1934 werd een begin gemaakt van de bouw

van een nieuw complex onder architectuur van A.J. Kropholler. De verheffing tot Benedictijner Abdij volgde in 1950. De kloostergebouwen zijn niet te bezoeken, maar de kerk is altijd open. Het kleine museum toont onder andere een maquette van de oorspronkelijke Abdij.

Inlichtingen: www.abdijvanegmond.nl

81. Voormalige Protestantse Kerk, Kloosterweg 2

Openstelling: zie website

Deze kleine kerk is in 1836 gebouwd op de plaats van de noordtoren van de Abdijkerk en vlak tegen de plek aan waar de middeleeuwse parochiekerk van Egmond Binnen (de Buurkerk) heeft gestaan. Het is een eenvoudig zaalkerkje met in de (in 1914 toegevoegde) toren een klok uit 1661. In 2020 is het gebouw aan de oude functie onttrokken en verkocht aan de Abdij van Egmond.

De (vrij toegankelijke) begraafplaats, die al stamt uit de tijd van de Buurkerk, toont meerdere interessante graftekens. Heel bijzonder is de neogotische grafstede van de familie Hellingwerff (de vader predikant, de zoon oudheidkundige), die enkele jaren geleden geheel is gerestaureerd.

Inlichtingen: www.abdijvanegmond.nl

82. Begraafplaats Rinnegom, Herenweg 118

Openstelling: vrij toegankelijk

De Rooms-Katholieke begraafplaats is een herinnering aan de Rinnegommer Kerk, die hier tussen

1857 en 1967 heeft gestaan, en die uiteraard gewijd was aan St. Adelbert. De twee heiligenbeelden, die de ingang van de kerk flankeerden, zijn voor vernietiging gespaard gebleven. Het ene beeld stelt de Egmondse schutpatroon voor, het andere de H. Wilhelmus in Monte Vergine, die leefde in de 12de eeuw en wiens naamdag (25 juni) samenvalt met die van Adelbertus. Na restauratie zijn ze herplaatst ter weerszijden van de toegang tot de begraafplaats, die nog altijd in gebruik is.

Egmond aan den Hoef

Egmond aan den Hoef is ontstaan rond het 13de-eeuwse kasteel van de Heren van Egmond. De resten van dit enorme complex vormen met de Slotkapel, het Overslot en een aantal historische huizen een bijzondere plek, die een rijksmonumentenstatus heeft als beschermd dorpsgezicht. 'De Hoef' genoot in de 17de eeuw het nodige aanzien, wat wel blijkt uit het verblijf van de schilders Salomon en Jacob van Ruysdael, de filosoof René Descartes en de staatsman Nicolaas Witsen. Omstreeks 1900 bloeide hier de Art Summer School van de Amerikaanse kunstenaar George Hitchcock, die de grondslag legde voor de stroming die de 'Egmondse School' wordt genoemd.

83. 'Molen van Berkhout', Egmonderstraat 34
Alleen te bezichtigen vanaf de openbare weg

De dorpskorenmolen van de Egmondse stond aanvankelijk in Egmond-Binnen, maar had tussen ca 1530 en 1891 een standplaats aan de zuidzijde van Egmond aan den Hoef. Na het afbranden van deze molen werd een exemplaar uit Barsingerhorn gehaald en herbouwd op de huidige plaats als zgn. beltmolen. De kunstmatige berg of belt is onderdeel van het bouwwerk en heeft eenzelfde functie als een stelling. De molen is in 1947 stilgelegd, werd in 1962 ingericht als café en is in 1977

ontteld. De romp is sindsdien gerestaureerd en de horeca-functie is omgezet in die van zomerwoning.

Inlichtingen: www.molens.nl

84. R.K. kerk Margaretha Maria Alacoque, Heereweg 188

Openstelling: alleen bij speciale evenementen

Deze kerk met toren en pastorie werd gebouwd in 1922-23 volgens ontwerp van architect Jan Stuyt, die ook tekende voor de kerken in Castricum en Heiloo-Runxputte. De patroonheilige is een 17de-eeuwse Franse mystica. Het is na sluiting van de beide R.K. kerken in Egmond-Binnen en Egmond aan Zee de enig overgebleven parochiekerk in de drie dorpen. Het interieur van de kerk is sober gehouden. De 14 kruiswegstaties werden eind jaren 1950 geschilderd door Jan Dekkers (1919-1997), die daarbij Christus plaatste in een duidelijk herkenbaar Egmonds decor.

Inlichtingen: rkegmond.nl

85. Galerie De Kapberg, Slotweg 17

Openstelling: vrijdag t/m zondag 13.00 - 17.00 uur

In een 17de-eeuws armenhuisje met aangebouwde houten hooiberg (kapberg) is sinds 1971 een galerie gevestigd. Jaarlijks worden hier 6 à 8 wisseltonstellingen gehouden met werk van schilders, tekenaars, grafici, beeldhouwers, keramisten en

andere kunstenaars - vaak uit de omgeving, maar ook van verder gelegen plaatsen.

Inlichtingen: www.galeriedekapberg.nl

86. Slotkapel, Slotweg 19

Openstelling: wisselende tijden, wanneer het bord buiten staat

De eerste kapel bij het Slot op den Hoef heette St Catharinakapel en werd in 1229 ingewijd. Deze werd in 1431 vervangen door een groter gebouw, een kruiskerk in gotische stijl. Bij de verwoesting van het Slot in 1573 werd ook de kapel zwaar beschadigd, maar de muren bleven overeind staan. In opdracht van de Staten van Holland werd ze in 1633-34 hersteld en overgedragen aan de protestantse gemeente. Bezienswaardig zijn de glas-in-loodramen, geschenken door verschillende steden van Holland, de monumentale 17de-eeuwse Herenbank van de familie Van Vladeracken, alsmede grafzerken van bekende inwoners - onder wie Nicolaas Witsen (ov. 1717) en Jan II van Egmont, bouwheer van de kapel (ov. 1451). Links van de ingang is in 2020 een borstbeeld onthuld van de Franse filosoof René Descartes, die in Egmond heeft gewoond.

Inlichtingen: www.slotkapel.nl

87. Slotfundamenten, tegenover Slotweg 46-48

Openstelling: vrij toegankelijk

De basis van het kasteel van de Heren van Egmont werd gelegd in de 12de eeuw. Het geslacht 'Van Egmont' groeide uit van lokale machthebbers tot een van de grootste en rijkste adellijke families van de Nederlanden. De meest beroemde telg is Lamoraal van Egmont, die in 1568 slachtoffer werd van het schrikbewind van de Hertog van Alva. Een beeld van deze onfortuinlijke staatsman staat rechts van de toegangsbrug. Vijf jaar na zijn dood werd ook het 'Slot op den Hoef' verwoest, al bleven de ruïnes ervan nog enkele eeuwen lang zichtbaar. De gerestaureerde fundamenten geven een indruk

van de omvang van wat ooit het grootste kasteel van Holland is geweest.

Inlichtingen: www.historischegmond.nl

88. Huys Egmont, Slotweg 46-48

Openstelling: heropening in de loop van 2021

Het Huys Egmont is een bezoekerscentrum en expositieruimte onder verantwoordelijkheid van de gelijknamige Stichting. Het is gevestigd in een voormalig schoolgebouw en het oude raadhuis van de gemeente Egmond Binnen, en vormt onderdeel van een rij historische panden aan de overzijde van de slotfundamenten. Ook een voormalig woonhuis en de Hoeve Overslot (zie hierna) maken daarvan deel uit. Na een grondige restauratie zal het naar verwachting vanaf 2022 gaan fungeren als centraal informatiepunt voor de geschiedenis van Egmond in lokaal, nationaal en internationaal verband.

Inlichtingen: www.historischegmond.nl
en www.huysegmont.nl

89. Hoeve Overslot, Slotweg 42

Openstelling: zaterdag en zondag 14.00 - 18.00 uur, en
wanneer vlag en bord dat aangeven

De historische Hoeve Overslot dateert uit de 16de eeuw. Het gebouw herbergt een podium, een expositieruimte met 'Wunderkammer' en een intiem Schelpenmuseum. Ook dit gedeelte van de historische bebouwing tegenover de slotruïne ondergaat in deze jaren een grondige restauratie; de openingstijden zijn dus onder voorbehoud. Het ligt in de bedoeling dat de podium- en expositiefunctie ook in de toekomst wordt gehandhaafd. Vóór het pand staat een borstbeeld van de Amerikaanse schilder George Hitchcock, die omstreeks 1900 een Art Summer School leidde, waar talloze kunstenaars voor kortere of langere tijd hebben gewoond en gewerkt - ook de 'Egmondse School' genoemd.

Inlichtingen: museumhoeveoverslot@gmail.com

90. Hofstede Vredevelt, Weg naar de Oude Veert 5

Openstelling: op afspraak

De Hofstede Vredevelt wordt voor het eerst vermeld in 1603 en is dan eigendom van de Heer van Egmond van de Nijenburg. Later die eeuw komt het huis in handen van rijke Amsterdamse patriciërs en dient het voor hen als zomerwoning. Het huidige pand dateert uit de 18de eeuw, maar de tuinmuur met poortje aan de kant van de Slotweg bevat nog 17de-eeuwse elementen.

Inlichtingen: www.basvannieuwborg.nl

91. Wimmenumermolen, Krommedijk 2

Openstelling: op Nationale Molendag en Open Monumentendag; overigens op afspraak

Deze Noordhollandse binnenkruier, die de 105 ha grote Wimmenumerpolder bemaalt, werd gebouwd in 1774. Het is een der weinige poldermolens in de regio, die nog met een scheprad werkt en niet met een vijzel (schroefpomp), een innovatie die in de loop van de 19de eeuw verder op grote schaal is toegepast. Eigenaar en molenaar Eric Zwijnenberg is een van de oprichters van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, dat zich sinds 1967 inzet voor het behoud van molens als levende monumenten van bedrijf en techniek. De molen heeft nog altijd een functie in de hulp- of noodbemaling van de polder.

Inlichtingen: ericzwijnenberg@hotmail.com

92. Bosmolen, Hoevevweg 35

Openstelling: uitsluitend wanneer de molen 'in het zeil staat' (in bedrijf is)

De Bosmolen is één van de drie molens, waarmee de Egmondermeer is drooggemalen (1564-65), maar het is waarschijnlijk het tweede exemplaar op die plaats. Het gaat om een achtkante Noordhollandse binnenkruier met interne molenaarswoning, bouwjaar ca 1578. De beide andere molens waren de Visserijmolen (door brand verdwenen) en de Geestmolen (onder Alkmaar). De Bosmolen stond er gedurende vier decennia onttakeld bij, maar werd in 1992-94 maalvaardig gerestaureerd en wordt in

bedrijf gehouden door een vrijwillige molenaar. Het interieur bevat onder anderen een fraaie tegelschouw.

Inlichtingen: info@molenstichtingalkmaar.nl

Zie ook:

De Geestmolen, Hoeverpad 13 in de wijk De Hoef in Alkmaar. Inlichtingen: www.molens.nl

De Viaanse Molen, Havinghastraat 18, Alkmaar.

Dit is de laatst overgebleven molen van de eveneens in 1564-65 drooggemaakte Bergermeer, staand aan de rand van de gelijknamige woonwijk in Alkmaar.

Inlichtingen: www.molens.nl

Egmond aan Zee

Egmond aan Zee, ingeklemd tussen hoge duinen, was in het begin van de 16de eeuw met zo'n 1200 inwoners het grootste dorp van de regio. Dit dankzij het succes van de visserij: kustvisserij op platvis en 'grote visserij' op kabeljauw verder weg op de Noordzee. Het dorp had geen haven - alle schepen waren platboomd, zonder kiel, en werden met paardekracht op het strand getrokken. Van de beide gebruikte scheepstypen, de pink en de bomschuit, zijn geen exemplaren bewaard gebleven, maar van de pink is nu een replica gebouwd. Als broodwinning heeft de visserij overigens al lang plaats gemaakt voor de toeristenindustrie en het recreatieve strandleven. Het Museum van Egmond en de Prins Hendrik-Stichting bewaren vele herinneringen aan het vaak harde vissersbestaan.

93. Vissersmonument, Voorstraat ong.

Openstelling: vrij toegankelijk

Het Vissersmonument werd in 1922 opgericht ter nagedachtenis aan de Egmondse vissers, die tijdens de Eerste Wereldoorlog op zee zijn omgekomen. Het bestaat uit een ongeveer 6 m hoog bouwwerk in baksteen, bekleed met hardstenen reliëfs waarop de namen van de slachtoffers zijn

aangebracht, ontworpen door beeldhouwer Leendert Bolle. Het monument wordt 's avonds verlicht.

Inlichtingen: www.historischegmond.nl

94. Prins Hendrik-Stichting en Museum Prins Hendrik de Zeevaarder, Voorstraat 41

Openstelling: dagelijks 10.00 - 17.00 uur (aanmelden bij de receptie)

De Prins Hendrik-Stichting, het voor Egmond aan Zee zo kenmerkende, paleisachtige gebouw, ontleent zijn naam aan zijn beschermheer Prins Hendrik 'de Zeevaarder', broer van koning Willem III. Hij legde in 1874 de eerste steen voor de voorloper van het huidige gebouw. Dit verrees in 1937 volgens ontwerp van C. Elffers in functionalistische stijl. Het heeft sindsdien verschillende verbouwingen en uitbreidingen ondergaan, maar de originele vorm en inrichting zijn daarbij gehandhaafd - waardoor het de status van rijksmonument heeft verkregen. Het in het complex gevestigde museum toont scheepsmodellen, maritieme schilderijen, antiquiteiten en curiosa, veelal vervaardigd of verzameld door de bewoners.

Inlichtingen: www.museumvanegmond.nl

95. Protestantse Kerk, Trompstraat 2

Openstelling: zie website

Deze kerk, een eenvoudige zaalkerk met een vierkanten houten torentje, is gebouwd in 1746 door

aannemer Jan Stuyt (voor zover bekend geen verwant van de latere architect van die naam). Het nieuwe godshuis verving de middeleeuwse Agneskerk met zijn zware, hoge toren, die als gevolg van de voortdurende kustafslag in 1741 in zee was gestort. Het interieur was aanvankelijk rijker dan nu en was onder meer voorzien van gebrandschilderde ramen. Alleen de preekstoel en het doophek, die kort na de bouw werden geplaatst, zijn bewaard gebleven. In 1897 werd het gebouw verlengd en verkreeg het zijn huidige uiterlijk.

Inlichtingen: www.pkn-egmond.nl

96. Oud-Katholieke kerk, Voorstraat 110

Openstelling: 1 juli - 30 augustus op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag 10.30 - 13.30 uur

Egmond heeft nog altijd een bloeiende Oud-Katholieke gemeente, een richting die zich in 1723 afscheidde van de kerk van Rome. Het gebouw, gewijd aan de beschutpatrones van het dorp, de H. Agnes, verrees in 1885-86 en geldt als de grootste parochiekerk van deze geloofsgemeenschap. Architect W. Raman ontwierp een kerk in neogotische stijl met spitsboogvensters. De gemetselde toren bestaat uit twee geledingen en bevat twee klokken uit 1961; de oude klok uit 1634 is beschadigd tijdens WO II en staat beneden opgesteld. De ingangspartij en de dakranden bevatten fraai siermetselwerk. Een aantal onderdelen van het interieur is 'gemarmerd', geschilderd op een wijze waarmee marmer wordt gesuggereerd. De preekstoel dateert uit ca 1740. De glas-in-loodramen in het priesterkoor zijn vervaardigd in het atelier van Louis Stuijs in Brussel.

Inlichtingen: www.okkn.nl

97. Museum van Egmond, Zuiderstraat 7

Openstelling: mei t/m oktober dagelijks 14.00 - 17.00 uur; tijdens braderie in juli en augustus ook woensdag 19.00 - 21.00 uur; rondleidingen en groepsontvangsten jaarrond

Het Museum van Egmond is ondergebracht in het voormalige gereformeerde kerkje, dat in 1905 werd gebouwd met stenen die afkomstig waren van een zondagsschooltje in Egmond aan den Hoef. Het werd in 1960 als museum ingericht voor de drie Egmondse gezamenlijk; de gebrandschilderde ramen, geschonken door de bevolking, getuigen daarvan. Topstukken zijn de originele roeireddingboot van het Station Egmond van de Reddingmaatschappij en de klok van de toren van de middeleeuwse St Agneskerk, die in 1741 in zee verdween. Ook de schilderijen van Roeland Koning, het visserskamertje met rommelschuurtje en de opstelling over de 'Egmondse School' zijn de moeite waard. In de nieuw gebouwde tentoonstellingszaal worden jaarlijks wisselende exposities gehouden.

Inlichtingen: www.museumvanegmond.nl

98. Egmonder Pinck, Maritiem Centrum, Boulevard Zuid 3

Openstelling: woensdag en zaterdag van 9.00 - 12.00 uur (uitgezonderd feestdagen)

In 2018 werd het nieuwe Maritiem Centrum geopend, waarin de Reddingmaatschappij KNRM en de Vrijwillige Reddingsbrigade een gezamenlijke huisvesting kregen. Tevens werd hier een onderkomen bestemd voor de 'Claes Teunisz', een door vrijwilligers gebouwde replica van een Egmondse pink, die naast de buis en de bomschuit eeuwenlang gebruikt werd voor de kustvisserij.

Inlichtingen: www.pinck.nl

99. Vuurtoren J.C.J. van Speijk, Vuurtorenplein 1

Openstelling: in juli en augustus elke vrijdag 19.00 - 21.00 uur met rondleiding

Egmond bezat al sinds eeuwen een vuurbaak (voor de nacht) en een zgn. dagbaak ter oriëntatie van het scheepvaartverkeer, dat veilig de zandige kust moest kunnen passeren. In 1833 werden twee nieuwe vuurtorens gebouwd, één op het Toren-duin (nu verdwenen) en één vlak aan de kust. De laatste werd tevens voorzien van een gedenkmument voor de 19de-eeuwse 'zeeheld' J.C.J. van Speijk. De toren onderging in de jaren 2018-19 een grondige restauratie.

Inlichtingen: Henk@Biesboerexpertise.com of tel. 06-53167641

100. Bunkermuseum Jansje Schong, Dr Wiardi Beckmanlaan 78 (hoek Boulevard Noord)

Openstelling: van april t/m oktober elke 1ste en 3de zondag van 11.00 - 16.00 uur

Het Bunkermuseum Jansje Schong is een initiatief van de Stichting Egmond 40-45 en werd geopend in 2016. Het ontleent zijn naam aan een Egmonds meisje, dat in 1944 bij de ontploffing van een blindganger om het leven is gekomen. Het is ondergebracht in een goed bewaard gebleven munitiebunker, die deel uitmaakte van de Atlantikwall. Dit was de verdedigingslinie van de Duitse bezetter tegen een mogelijke aanval van de Geallieerden, waarvan nog overal in het kustlandschap sporen

zijn te vinden. Het museum organiseert rondleidingen en toont wisselexposities over de Tweede Wereldoorlog.

Inlichtingen: www.egmond4045.nl

Bergen

Bergen noemt zich een 'Heerlijkheid'. Historisch gezien is het daarin niet de enige; verreweg de meeste dorpen in Holland waren eigendom van een zogenaamde ambachtsheer. Maar deze (meestal adellijke) heren hebben wel hun stempel op het dorp gedrukt. Anthonis Studer van Zurck liet tussen 1643 en 1660 het Hof aanleggen: één van de oudste landgoederen in de formeel-Franse tuinstijl in Nederland. De familie Van Reenen (1851-1951) benutte zijn domein voor de uitbouw van het dorp tot een toeristische trekpleister, waarbij de natuur van bos en duin en de nabijheid van de zee een belangrijke rol speelden. Op die manier kreeg het begrip 'heerlijkheid' een nieuwe betekenis. De stichting van de familiebadplaats Bergen aan Zee is daarbij een verhaal apart (zie hieronder). Vanaf 1906 wordt het oude dorp ook wel aangeduid als 'Bergen-Binnen'.

101. Gasterij 't Woud, Herenweg 95

Geopend: donderdag t/m zondag 11.00-23.00 uur

In 1882 krijgen twaalf etablissementen in de gemeente Bergen een 'Verlof B', oftewel een vergunning voor 'het schenken van sterke drank in het klein'. Eén ervan is 'De Nieuwe Lindeboom', pas verzezen aan de Herenweg, tegenover de café-boerderij 'De Lindeboom' en vlakbij de grens met Wimmenum. De naam wordt al spoedig gewijzigd in 'Duinzicht', terwijl het gebouwtje ook onderdak biedt aan pensiongasten. Daarmee houdt het gelijke tred met de opkomst van het verblijftoe-risme in Bergen kort na 1900. Sindsdien is het pand in- en uitwendig nauwelijks gewijzigd. Met zijn karakteristieke veranda en zijn antieke inrichting heeft het als enige van de vele tientallen

horeca-bedrijven de sfeer uit de begintijd weten te bewaren.

Inlichtingen: www.hetwoud.nl

102. Philisteinse Molen, Voert 5 *(bereikbaar via Kolonel Sneepweg, of te voet over de dijk vanaf de Voert)*

Openstelling: bezichtiging op afspraak

De Philisteinse Molen is een zogenaamde Noordhollandse binnenkruier, d.w.z. een molen met een draaibare kap, die van binnenuit op de wind kan worden gezet. Hij werd gebouwd in 1897, maar is niet de eerste molen op die plek. Al omstreeks 1568 bevond zich hier een poldermolen die de lage landen tussen 't Woud en de Bergermeer (de Philisteinse Polder) droog moest houden. Sinds 1974 hebben gediplomeerde vrijwillige molenaars de zorg voor dit nog altijd functionerende rijksmonument, dat volgens kenners de mooiste gelegen poldermolen van Noord-Holland is.

Inlichtingen: www.philisteinse-molen.business.site

103. Museum Vliegveld Bergen, Groeneweg *(tegenover ingang Ecodorp)*

Openstelling: elke laatste zondag van de maand en op speciale dagen (zie website)

Het militair vliegveld Bergen werd aangelegd in 1937-38 en is al op de eerste oorlogsdag (10 mei 1940) door Duitse vliegtuigen gebombardeerd.

Daarna werd het vijf jaar lang door de Luftwaffe gebruikt en zijn er vele bunkers rondom het vliegveld gebouwd. Na de oorlog behield het een militaire functie, tot het in 2014 werd overgedragen aan de Stichting Ecodorp Bergen. Het museum is gevestigd in een bunker bij de ingang van het terrein, waarin de geschiedenis van het vliegveld Bergen centraal staat.

Inlichtingen: www.museumvliegveldbergen.nl

104. Damlandermolen, Meerweg 26

Alleen te bezichtigen vanaf de openbare weg.

Deze poldermolen werd in 1578 gebouwd om het langgerekte oeverland (135 ha) tussen de voormalige Bergermeer en de zuidrand van Bergen van overtollig water te bevrijden. Net als de meeste andere Noordhollandse binnenkruiers was deze molen ook de woning van de molenaar en zijn gezin. Later werd op het erf een apart molenaarshuisje gebouwd. Na een periode van sterke verwaarlozing is de Damlander door een particulier gekocht en grotendeels door hemzelf met veel zorg gerestaureerd. Na voltooiing van dit herstel zal de molen waarschijnlijk op molen- en monumentendagen weer voor het publiek worden opengesteld.

Inlichtingen: www.molens.nl

105. Hof te Bergen of Oude Hof, Eeuwigelaan 1-5

Openstelling: vrije wandeling in het park, de gebouwen alleen op afspraak of bij speciale gelegenheden

Het Hof te Bergen of 'Oude Hof' is de eerste buitenplaats in Nederland, die werd aangelegd in Frans-classicistische stijl, met kijklanen, zichtassen, vijvers, kattebergen en bomenrijen volgens een strikt geometrisch patroon (1643-1660). Bouwheer was Anthonis Studler van Zurck, ambachtsheer van Bergen. Het hoofdhuis ('Het Hof') bevat een 17de-eeuwse kern, maar heeft een uiterlijk en inrichting uit de 19de eeuw. De boogbrug en de slangemuur (links achter het huis) zijn 18de-eeuws, de boerderij en de Zwarte Schuur (ooit zagerij, nu

filmhuis) stammen uit omstreeks 1800. Het park en het 'overbos' (Bergerbos) zijn vrij toegankelijk.

Inlichtingen: www.weareblooming.com/het-hof

106. Museum Kranenburgh, Hoflaan 26

Openstelling: dinsdag t/m zondag, 11.00 - 17.00 uur

Huize Kranenburgh werd gebouwd in 1882-83 voor het echtpaar Jacob en Marie van Reenen-Völter, van wie Jacob bijna 40 jaar burgemeester van Bergen zou zijn. Na zijn dood kwam het huis in bezit van de gemeente en had het verschillende bestemmingen, tot het in 1993 ingericht werd als museum voor de Bergense (en andere) kunst. Ook het Kunstenaars Centrum Bergen, opgericht in 1947, vond hier onderdak en toont het werk van zijn leden in wisselende exposities. In de winkel annex Kunstuitleen zijn verschillende culturele routes te krijgen, o.a. langs kunstenaarswoningen en andere bijzonder architectuur.

Inlichtingen: www.kranenburgh.nl

107. Park Meerwijk,

Studier van Surcklaan - Meerwijklaan - Meerweg
Openstelling: vrije wandeling, huizen alleen open bij bijzondere gelegenheden

Park Meerwijk werd aangelegd in 1918 en bebouwd met villa's in de stijl van de Amsterdamse School. Deze expressionistische stroming in de bouwkunst gaf de architecten een grote mate van vrijheid bij het ontwerpen en baarde destijds internationaal

opzien. Van de oorspronkelijke 17 panden zijn er 13 gaaf bewaard gebleven. Ook de aankleding met groen en kleine bouwkundige elementen is grotendeels nog origineel, zoals de bruggetjes over de Broekbeek, een duinrel die het terrein doorsnijdt. Het gehele Park Meerwijk is beschermd als rijksmonument.

In Museum Kranenburgh (zie hiervoor) is een routebeschrijving te verkrijgen.

108. Oude Begraafplaats, Ruïnealaan tussen 22 en 24

Openstelling: van april tot september op donderdag 13.30 - 16.00 uur

De oude begraafplaats van Bergen is in 1864 in gebruik genomen; vóór die tijd diende het kerkhof rond de Ruïnekerk als zodanig - voor alle gezindten. De dodenakker, met een algemeen en een katholiek gedeelte, werd volgens ontwerp van C. Stuurman aangelegd op een stuk grond, dat voor dat doel geschonken werd door J.J.H. van Reenen, Heer van Bergen. Toen de nieuwe Algemene Begraafplaats aan de Kerkedijk in 1920 gereedkwam, raakte de oude plek gaandeweg in onbruik. In 1996 werd de sterk verwaarloosde begraafplaats, waar talloze bekende Bergenaren hun laatste rustplaats vonden, geadopteerd door de Historische Vereniging Bergen. Dankzij een groep enthousiaste vrijwilligers is de plek als historisch monument behouden gebleven en vervolgens aangewezen als gemeentelijk monument. Temidden van bijzondere

begroeiing vindt men er bijzondere grafmonumenten, waaronder zelfs twee houten exemplaren, met vaak herkenbare funeraire symboliek.

Inlichtingen: www.hvb-nh.nl

109. Petrus en Pauluskerk, Dorpsstraat 22

Openstelling: bij evenementen, tentoonstellingen en concerten

Deze R.K. kerk werd gebouwd in 1923-24 volgens ontwerp van de Bergense architect J.C. Leijen. Het is een kruiskerk in romano-gotische stijl. Het interieur bevat onder meer kruiswegstaties en taferelen uit de kerkgeschiedenis, waaronder het 'Mirakel van Bergen' van 1421-22, vervaardigd door kunstenaar Jaap Min. De naastgelegen pastorie werd gebouwd naast de voorganger van deze kerk door Th. Asseler in 1871 en is niet toegankelijk.

Inlichtingen: www.rkparochiebergennh.nl

110. Merelhof, tussen Kerkepad en Renbaanlaan

Openstelling: vrije wandeling; huizen niet te bezichtigen

Langs het historische Kerkepad, dat ooit het begin vormde van de Oudburger Doodweg, komt men in een verborgen parel van het centrum van Bergen, de Merelhof. Dit complex bejaardenwoningen werd in de jaren 1950-1952 gebouwd volgens ontwerp van J. Roggeveen en A.J.F. Hooning. Op het rond pleintje staat het beeldje 'Vreugde over het

ontwaken van de natuur' van Jeanne Kouwenaar-Bijlo (1953). Het complex is aangewezen als gemeentelijk monument.

111. Midgetgolfbaan 'Merelhof', ingang naast Berkenlaan 1

Openstelling: woensdag-vrijdag 12.00 - 18.00 uur, zaterdag-zondag 11.00 - 18.00 uur

Tussen Kerkepad en Berkenlaan ligt verscholen in het groen de Midgetgolfbaan 'Merelhof'. Het is een van de oudste banen van Nederland, gesticht in 1954 en inmiddels een attractie van meer dan een halve eeuw oud. Midgetgolf is een variant van het grote golfspel, maar dan op miniatuurformaat (het woord midget betekent 'dwerf'). De kunst is om hier de bal in één slag in een hole te krijgen. Er wordt hier nog op de originele banen met gravel gespeeld. De exploitatie is vanaf het begin in handen geweest van de familie Kuin, nu al in de derde generatie.

Inlichtingen: www.midgetgolfbergen.nl

112. 't Oude Raethuys, Raadhuisstraat 2-4

Openstelling: wanneer de deur openstaat

Dit raadhuis in oud-Hollandse stijl werd in 1903 volgens ontwerp van J.A.G. van der Steur gebouwd ter vervanging van het 18de-eeuwse rechthuis van Bergen. Het herbergde tot 1915 ook de 'oud-Bergense kamer' met een collectie, die het begin vormde van Museum Het Sterkenhuis (zie

hieronder). Vanaf 1980 fungeert het als bescheiden zalencomplex, waarbij ook een deel van het belendende pand is betrokken (nr 2). Dit karakteristieke huis met zijn grote tuin en een monumentale rode beuk werd omstreeks 1860 gebouwd als dokterswoning en fungeerde later jarenlang als dorpshuis.

Inlichtingen: www.ouderaethuys.nl

113. Ruïnekerk, Raadhuisstraat 1

Openstelling: bij speciale activiteiten; in de zomermaanden rondleidingen op woensdagmiddag

Al in 1094 stond er een eenvoudige kapel in Bergen, die kort daarna moet zijn vervangen door een eerste stenen kerkje. In de 14de en 15de eeuw verrees een grote dorpskerk in gotische stijl met een hoge toren en een rijk interieur. Dit mede dankzij de bedevaartgangers, die toestroomden nadat zich in hier 1422 een Heilig Bloedwonder had afgespeeld. Maar kort na het Beleg van Alkmaar, op 21 februari 1574, werd het gebouw door brand verwoest (vermoedelijk met opzet door de Geuzen) en gereduceerd tot een ruïne. Alleen het koor werd hersteld en in gebruik genomen door de protestantse gemeente. In een volgende oorlog, de invasie en de Slag bij Bergen van 1799, werd het gebouw opnieuw beschadigd. Uiteindelijk bleef het samen met de ruïne bestaan en werd zo het beeldmerk van Bergen als dorp van kunstenaars en vakantiekoud voor velen. Een grondige restauratie door architect C.W. Royaards in de jaren 1950 gaf het gebouw zijn huidige uiterlijk.

Inlichtingen: info@ruinekerk.nl

114. Museum Het Sterkenhuis, Oude Prinsweg 21

Openstelling: 1 mei - 31 oktober, dinsdag t/m zaterdag 11.00 - 17.00 uur; in juli en augustus ook op zondag

Dit oude woonhuis uit het jaar 1655 (in muurankers aangegeven op de voorgevel) werd vroeger door verschillende gezinnen bewoond. In 1913 verwierf de familie Sterken het vervallen pand in erfpacht van de gemeente en liet het restaureren onder architectuur van Maurits Plate. Twee jaar later vond de museumcollectie die was bijeengebracht door M.A.D. van Reenen-Völter er zijn onderkomen, waarna het pand in 1918 werd teruggeschonken aan de gemeente. Het museum organiseert ieder jaar een thematentoonstelling. De vaste opstelling over de Slag bij Bergen in 1799 is in 2019 verbeterd en uitgebreid.

Inlichtingen: www.kranenburgh.nl/museum-het-sterkenhuis

115. Hertenkamp, Van Reenenpark

Openstelling: alleen te bezichtigen vanaf de paden buiten het hek

De in 1913 gestichte Hertenkamp is een nieuwe attractie op de plaats van een oude. Tussen ca 1880 en 1911 lag hier namelijk een paardenrenbaan, eerst een groot groen terrein, vanaf 1898 een officiële baan waar paardenraces met bijbehorende wedstrijden en prijzen werden gehouden. De naam Renbaanlaan vormt daaraan nog een herinnering. Toen de grondeigenaren, de familie Van Reenen, besloten om hier een villapark te laten ontwerpen, werd het binnenterrein aan de gemeenschap geschonken voor inrichting van een hertenkamp.

Aan de kop van het dierenpark staat een monumentale bank, geschonken door de bevolking aan de stichter, Jacob van Reenen.

116. Russisch Monument, Russenweg-Notweg

Alleen te bezichtigen vanaf de openbare weg

Het Russisch Monument werd in 1901 onthuld ter herdenking van de Russische soldaten, die zijn omgekomen bij de eerste Slag bij Bergen op 19 september 1799. Zij maakten deel uit van een invasiemacht onder leiding van de Engelsen, die een poging deed de Fransgezinde 'Bataafse Republiek' omver te werpen en de in ballingschap levende stadhouder Willem V in zijn functie te herstellen. De campagne liep vier weken later vast bij Castricum. Naar verluidt liggen onder het monument 600 soldaten in een massagraf.

Zie ook onder Museum Het Sterkenhuis en Huize Glory (Bergen aan Zee).

117. Algemene Begraafplaats, Kerkedijk 41

Openstelling: vrij toegankelijk

De nieuwe algemene en RK begraafplaats werd geopend in 1920 ter ontlasting van de oude begraafplaats aan de Ruinelaan. De toegangspoort is een ontwerp van J.C. Leijen. Veel bekende Bergenaren liggen hier begraven, onder wie Jacob en Marie van Reenen-Völter en kunstenaars als Charley Toorop, A. Roland Holst en Lucebert. Tevens bevindt zich hier een ereveld voor gesneuvelde geallieerde soldaten en een monument voor de omgekomen Joodse inwoners van Bergen.

Inlichtingen en rondleidingen: www.hvb-nh.nl

Bergen aan Zee

Bergen aan Zee is de jongste badplaats aan de Noordzeekust, en tevens de enige die als zodanig is gesticht. Initiatiefnemers waren Jacob en Marie van Reenen-Völter, die in 1905-06 de Zeeweg lieten aanleggen - dwars door de duinen, die hun particulier eigendom waren. Het dorp 'in de natuur' werd dus ook als een privé-onderneming ontworpen en ontwikkeld. De Tweede Wereldoorlog sloeg grote gaten in de oorspronkelijke bebouwing, met name in de zeereep. In het Parnassiapark, in de 'Koloniehoek', vanaf het Russenduin en bij het Vredeskerkje kan men de oorspronkelijke sfeer nog proeven. De duinen rondom en het Engelse Veld middenin het dorp zijn beschermd natuurgebied.

118. Het Zeehuis, Verspyckweg 5

Openstelling: dagelijks van 12.00 - 16.00 uur

Het Zeehuis dateert uit 1908 en is het eerste van drie 'koloniehuizen' in het toen piepjonge dorp Bergen aan Zee. Het werd gebouwd door architect P. Heyn in opdracht van het Burgerweeshuis van Amsterdam, en was bedoeld voor stadse 'bleekneusjes' om aan te sterken door zon en zee. Sinds 1961 is het eigendom van het Nivon en functioneert het als Natuurvriendenhuus. De beide andere koloniehuizen (Verspyckweg 3 en 7) zijn particuliere woonhuizen en kunnen alleen aan de buitenzijde worden bezichtigd.

Inlichtingen: <https://nivon.nl/accommodaties/het-zeehuis/>

119. Huize Glory, Elzenlaan 2

Openstelling: dagelijks 9.00 - 17.00 uur

Huize Glory heette oorspronkelijk 'Russenduin' en was ook lange tijd bekend als het Bio Vacantieoord, het vierde huis met die functie in de 'koloniehoek' van Bergen aan Zee. Het werd gebouwd in 1916-17 als particulier woonhuis voor de Amsterdamse koopman August Janssen door de architecten Gebr.

van Gendt. Zijn naam ontleent het aan het duin, dat opstoot na de 'Duinenslag' van 2 oktober 1799 boven het massagraf van gesneuvelde Russische soldaten. In het gebouw herinneren gebrandschilderde ramen aan deze strijd tussen Europese grootmachten.

Inlichtingen: www.huizeglory.nl

120. Vredeskerkje, Kerkstraat 21

Openstelling: juli en augustus op dinsdag 13.00 - 16.00 uur

Dit rietgedekte kerkje werd gesticht in 1918 op initiatief van mevrouw M.A.D. van Reenen-Völter en kon dus enkele jaren geleden zijn eeuwfeest vieren. Architecten van dit 'kerkje voor allen, een vredeskerkje' waren P. Elders en H.L. baron Taets van Amerongen. De gebrandschilderde ramen zijn naar ontwerp van G.F. la Croix vervaardigd door het atelier van Willem Bogtman. De preekstoel wordt gesierd door reliëfs van kunstenaars uit vier verschillende landen. Een portretreliëf van de stichteres bevindt zich bij de ingang; haar borstbeeld, vervaardigd door Tjipke Visser, staat in een plantsoen aan het begin van de Parkweg. In het kerkje vinden naast diensten gedurende de zomer regelmatig lezingen, concerten en tentoonstellingen plaats.

Inlichtingen: www.vredeskerkje.nl

121. Parnassiapark, Parkweg 2 (hoek Paulineweg vanaf Zeeweg)

Openstelling: vrij toegankelijk; het informatiecentrum bij speciale activiteiten

Het Parnassiapark werd aangelegd in 1911 in een natuurlijke duinvallei. Het project was een samenwerking tussen Marie van Reenen-Völter, Leonard Springer en Jac.P. Thijsse. De laatste adviseerde over de inrichting van een 'plantenasyl', waarmee de eerste heemtuin in Nederland ontstond. Deze tuin is hersteld in 2006, waarna ook het oorspronkelijke ontwerp van het centrale park met rondelen en zichtlijnen zoveel mogelijk in de oude staat is teruggebracht. Het oude Duinmuseum (1914), nu getooid met de naam 'Parnassia', fungeert tegenwoordig als informatiecentrum van het IVN.

Inlichtingen: www.ivn.nl/afdeling/noord-kennemerland

Schoorl en Groet

Schoorl en Groet zijn de beide kerkdorpen in het lange lint van 'buurten' langs de duinvoet, beginnend bij Aagtdorp en eindigend bij Camperduin. De kustduinen zijn hier het breedst (4,5 km) en het hoogst (54 m) van heel Holland. Het Klimduin bij het dorp Schoorl vormde al in de 17de eeuw een attractie, terwijl een pendant verderop bij Catrijp zijn speelse naam heeft gegeven aan de nieuwe basisschool in Groet. De Postweg, Duinweg, Oorsprongweg en Achterweg voeren langs steile, beboste randen, langs schilderachtige kerkjes, fraaie villa's en stoere stolpboerderijen, terwijl ze verrassende doorkijkjes bieden naar het open polderland. Neemt men de route langs de Heereweg door Catrijp en Groet tot aan het Hargergat, dan komt men langs de grootste concentratie stolpen in de hele regio (ongeveer 35 stuks). Ook de smalle polderwegen zijn aantrekkelijk als fietsroutes, zowel vanaf het zuiden (Zanageest onder Bergen) als naar het noorden (tot

aan de Groeter- en Hargerpolder). Daar ligt ook de aloude Hondsbossche Zeewering, ingepakt in een nieuw aangelegde duinenrij, die gezamenlijk de veiligheid van Noord-Holland tegen stormvloed en voor langere tijd moeten garanderen.

122. Protestantse Kerk Schoorl, Duinweg 5

Openstelling: bij evenementen en op afspraak

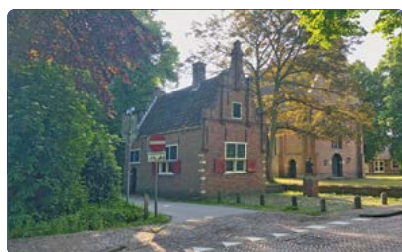

In 1094 had Schoorl al een eigen parochiekerk, waarvan geen resten zijn overgebleven. De later gebouwde stenen kerk werd tijdens de Tachtigjarige Oorlog zwaar beschadigd; alleen de Romaanse toren bleef gespaard. Deze stortte in 1779 in, waarna het gebouw zijn huidige uiterlijk verkreeg: een eenvoudig zaalkerkje met als bekroning een houten torentje met achzijdige spits.

Inlichtingen: www.kerkschoorl.nl

123. Raadhuisje van Schoorl, Duinweg 3

Openstelling: 's zomers op woensdag, vrijdag en zondag van 14.00 - 17.00 uur; 's winters op vrijdag en zondag van 14.00 - 17.00 uur en op zaterdag van 14.00 - 16.00 uur

Naast de kerk staat het raadhuisje van Schoorl, dat in 1601 werd gebouwd en aanvankelijk pal aan de weg was gelegen. In 1931 werd het in verband met de verbreding van de Duinweg steen voor steen afgebroken en weer opgebouwd op de huidige plaats, waarbij ook het interieur zorgvuldig in de oude staat is gehouden. Momenteel is het door de Stichting Verwondering 1601 in gebruik en ingericht

als 'Wunderkammer', een rariteitenkabinet in de 16de- en 17de-eeuwse trant. Vóór het gebouwtje staat een beeld van de schilder Jan van Scorel, die hier in de toenmalige pastorie is geboren. Een verbeelding van zijn schilderij 'De Jeruzalemvaders' staat voor de ingang van de kerk. De beelden zijn gemaakt door resp. Elly Baltus en Ellen de Groot.

Inlichtingen: tel. 06-84209964

124. Algemene Begraafplaats, Molenweg 6

Opening: dagelijks, vrij toegankelijk

De huidige algemene begraafplaats werd in 1923 aangelegd aan wat destijds al Doodweg heette en werd bestemd voor inwoners van Schoorl en Groet. Er zijn inmiddels telgen van vier generaties bijgezet, onder wie ook enkele bekende Nederlanders: de journalist Rie Brusse, de kunstschilders Piet Wiegman en Harrie Kuijten, diens dochter Cécile Kuijten en de molenbeschermer Evert Smit jr. Ook zijn er de graven te vinden van vier Engelse militairen uit de Tweede Wereldoorlog en een groep Russische vluchtelingen uit de jaren 1951-1958. Voor een drietal omgekomen Joodse ingezetenen is een herdenkingsmonument opgericht. Tegen de muur van het baar- of lijkenhuisje bij de oude ingang is een gerestaureerde graftrammel geplaatst, afkomstig van graf 293 van Teunis Noot. Deze gedecoreerde trommels werden vooral in het noorden en oosten van ons land toegepast om de nabestaanden te ontlasten van het leggen van bloemen ter nagedachtenis van de overledene.

125. Molen Kijkduin, Molenweg 13

Openstelling: alle zaterdagen, 10.00 - 16.00 uur

De molen Kijkduin is een ronde stenen korenmolen van het type bovenkruier, d.w.z. dat de kap met wieken en al op de goede windrichting kan worden gezet (gekruid). Hij werd in 1772 gebouwd als korenmolen, die de bakkers van Schoorl en Groet van meel voor het dagelijks brood moesten voorzien. De ronde gemetselde vorm van de romp is in deze streken zeldzaam; de meeste molens kregen een houtskelet. Na een periode van stilstand

is de molen - dankzij een reeks van enthousiaste vrijwillige molenaars - alweer meer dan 40 jaar volop in functie.

*Inlichtingen: www.molen-kijkduin.nl
Route en podcast te horen via www.odeaanhetlandschap-nh.nl/fluisterende-molens/*

126. Gedenkteken Kamp Schoorl, Oorsprongweg (bij Bezoekerscentrum) Vrij te bezichtigen

Kamp Schoorl werd in de herfst van 1939 gebouwd als onderkomen voor gemobiliseerde Nederlandse soldaten. Al kort na de capitulatie, op 23 mei 1940, werden hier Franse en Britse staatsburgers door de bezetter opgesloten. Bij de razzia's van 22-23 februari en 11 juni 1941 in Amsterdam werden in totaal 583 Joodse ingezetenen opgepakt en opgesloten in het kamp, dat daarmee het eerste concentratiekamp op Nederlandse bodem werd. De meeste gevangenen zijn vandaar rechtstreeks naar de vernietigingskampen gebracht. Na de oorlog dienden de barakken nog een aantal jaren voor andere doeleinden en tenslotte werd het kamp geheel gesloopt. In 1991 werd hier een gedenkteken opgericht. Sindsdien wordt hier ieder jaar in juni een herdenking gehouden, waarbij leerlingen van de basisscholen in Schoorl en Groet actief worden betrokken.

Inlichtingen: www.kamp-schoorl.nl

127. Protestantse Kerk Groet, Kerkbrink 1

Openstelling: bij evenementen en op afspraak

Het 'witte kerkje' van Groet, op een kleine verhoging vlak aan de voet van de duinen, is een van de meest schilderachtige plekjes van de gehele gemeente. Het werd gebouwd aan het eind van de 16de eeuw als vervanger van de eerste parochiekerk uit het begin van de 15de eeuw. Het interieur telt enkele bijzondere grafzerken en een klein orgel. De houten toren heeft een spits, gedekt met leisteen.

Inlichtingen: www.kerkschoorl.nl

128. Raadhuisje Groet en 'Witte huisjes', Kerkbrink 19 en 18

Openstelling: bezichtiging op afspraak

Het raadhuisje van Groet geldt als het kleinste van Nederland en meet slechts 6,78 x 4,59 meter. Het bevat een raadzaal, een kleine vestibule en een vroeger cachot (gevangenis). Als officieel bouwjaar geldt 1639, maar wellicht is het een paar decennia ouder. Aan de achterzijde werden later twee armenhuisjes gebouwd, die nu de 'Witte huisjes' worden genoemd en verbonden zijn met het raadhuisje. Het geheel is sinds 2017 in gebruik genomen door de Cultuur-Historische Vereniging 'Scoronlo', die zich bezighoudt met de geschiedenis van de gehele vroegere gemeente Schoorl.

Inlichtingen: www.scoronlo.nl

129. Groetermolen, Hargerweg 12

Alleen te bezichtigen vanaf de openbare weg

De Groetermolen is een Noordhollandse binnenkruier, die de 210 ha grote Groeterpolder bemaalt. Hij is gebouwd in 1890 ter vervanging van een voorganger op dezelfde plaats, die door blikseminslag is verbrand. De functie is overgenomen door een elektrisch gemaal, maar de molen wordt in bedrijf gehouden door vrijwilligers. Aangezien de molen tevens is ingericht als woning, is bezichtiging in het algemeen niet mogelijk.

Inlichtingen: www.molens.nl

130. Hargermolen, Mosterdweg 11

Alleen te bezichtigen vanaf de openbare weg

De Hargermolen is een Noordhollandse binnenkruier, die de 385 ha grote Verenigde Harger- en Pettemerpolder bemaalt. Hij is gebouwd in 1804 ter vervanging van een exemplaar, dat bij de invasie van de Engelse en Russische legers in 1799 werd verwoest. Ook hier is het moderne gemaal buiten de molen geplaatst. Net als de Groetermolen is het tevens de woning van de (vrijwillige) molenaar en derhalve niet te bezichtigen.

Inlichtingen: www.molens.nl

www.nederlandmonumentenland.nl

Gemeente Bergen

Postbus 175, 1860 AD Bergen

072-88 80 000

www.bergen-nh.nl

Bezoekadres:

Jan Ligthartstraat 4, 1917 MR Alkmaar

Gemeente Beverwijk

Postbus 450, 1940 AL Beverwijk

0251-256 256

www.beverwijk.nl

Bezoekadres:

Stationsplein 48, 1948 LC Beverwijk

**gemeente
beverwijk****Gemeente Castricum**

Postbus 1301, 1900 BH Castricum

140251

www.castricum.nl

Bezoekadres:

Raadhuisplein 1, 1902 CA Castricum

Gemeente Heemskerk

Postbus 1, 1960 AA Heemskerk

0140251

www.heemskerk.nl

Bezoekadres:

Maarten van Heemskerckplein 1,

1964 EZ Heemskerk

Gemeente Heiloo

Postbus 1, 1850 AA Heiloo

072-53 56 666

www.heiloo.nl

Bezoekadres:

Raadhuisplein 1, 1850 AA Heiloo

Gemeente Uitgeest

Postbus 7, 1910 AA Uitgeest

0251-361177

www.uitgeest.nl

Bezoekadres:

Middelweg 28, 1911 EG Uitgeest

